

**Paarde en veedocter : of handboek van de gewoonlykste
ziektens der paarden, het hoornvee, de schaapen en varkens :
benevens de bekwaamste eenvoudigste en minst kostbaarste
manier om de zelve te geneezen en te heelen : tot gebruik van
den landman**

<https://hdl.handle.net/1874/31063>

P. C. ABILDGAARD

00A 5893
PAARDE EN VEEDOCTER

C
O F *no. 130.*
H A N D B O E K.

VAN DE GEWOONLYKSTE ZIEKTENS, DER
PAARDEN, HET HOORNVEE, DE SCHAA-
PEN EN VARKENS.

B E N E V E N S

DE BEKWAAMSTE EENVOUDIGSTE EN MINST
KOSTBAARSTE MANIER OM DE ZELVE
TE GENEZEEN EN TE HELEN.

*Uit het Hoogduytsche Vertaald en met eeni-
ge nog wetenswaardige geneezingen enz.
vermeerderd.*

T E A R N H E M,

By J. H. MOELEMAN.

M D C C L X X X I.

VOORBERIGT

A A N D E N

L A N D M A N .

Zie daar, een klein Werkje waar in op een duidelyke doch teffens eenvoudige wyze, al dat geene word voorgesteld, wat gy niet alleen tot genezing van de meest voorkomende Ziektens onder het Vee, maar ook zelfs tot voorkoming van veele ongemakken te weeten nodig hebt, om daar door op een gemakelyk en minst kostbaare wyze zelve in staat te zyn de U overkomende ongemakken onder het Vee te geneezen en te heelen. Dit Werkje kan myns bedunkens niet anders dan met graagte van U ontfangen worden, te meer daar gy door de geneezing van zo veele Ziektens onder het Vee, die zomwylen voor ongeneeslyk gehouden, zo veel voordeel kund genieten, en daar door in staat gesteld worden, om U bestaan te vermeerderen en te verbeeteren. De ondervinding heeft aan veele Liefhebbers reets blyken gegeeven, dat de hier in voorgeschreevene middelen met nut zyn gebruykt geworden; dit heeft my aangespoord, om hier van eene Nederduytsche Vertaaling te bezorgen, mag het zelve tot algemeen nut verstrekken, dan zal ik myne daar aan besteede snipper uren, dubbeld beloond vinden. Ontfangt dus dit Werkje met die graagte als waar mede het U word aangeboden, laat al het voorgevoel welke gy zomwylen tegen een of andere geneeswyze mogt koesteren, by U worden wegge-

V O O R B E R I G T

noomen, en veroordeeld of veragt niet, wanneer zomwylen het een of ander, anders dan het by U begreepen word, hier in is aangetoond, maar onderzoekt en overdenkt met verstand wat U ten dezen opzigten te overdenken nodig is, dan zal de ondervinding U overtuygen, dat gy hier uit zo niet een algemeen, doch zekerlyk een groot nut getrokken hebt.

A A N W Y Z I N G

O M D E N

O U D E R D O M

V A N E E N

P A A R D

T E K E N N E N.

Den ouderdom der Paarden kend men aan de Tandén. Een Paard heeft 40 tanden, een Merrie zeer dikwyls slegts 36, zy hebben namentlyk geen baktanden, of dezelve zyn doch, wanneer zy aanwezig zyn, slegts klein en onvolkoomen. Men kan de Tandén der Paarden in drie soorten verdeelen, namentlyk in kinhoek en voortanden. Zy hebben 24 Kintanden, namentlyk zes aan ieder zyde in de boven en onderkin. Benevens vier Hoektanden, die voor het end van het Tandvleesch zitten, dit is die streek van het geheemelte tusschen de Hoek. en de Kintanden, alwaar zig geen Tandén bevinden, en het welk eene holte uitmaakt, waarin het gebit gelegd word.

De Voortanden zitten voor aan in de snuyt, dezelve zyn 12 in getal, 6 boven en 6 onder

Het Veulen word zonder Tandén geworpen, eenige dagen daarna komen voor aan in de snuyt regt in de midden vier Voortanden, twee boven en twee onder te voorschyn. Eenige tyd daarna komen wederom vier Tandén naast de

vier eerste boven en onder te voorschyn. Wanneer het drie tot vier maanden oud is — dan komen wederom vier Tanden aan de zyde van de agt eerste, en het Veulen heeft dan 12 Tanden voor aan in de snuyt. Deze Tanden van een Veulen zyn kleender, witter, korter en hebben meerder gladdigheid, smaldere halzen, en krommere buyging naar binnen, als de ordinaire Paardetanden, die in tegendeel breed, meer vlak geel en geribder zyn.

De Tanden van een Veulen blyven derdehalf tot drie jaaren onveranderd. Deze onzekerheid van derdehalf tot drie jaaren, komt gedeeltelyk van het verschillende jaartyd, waarin het Veulen geworpen word, gedeeltelyk ook van de manier, waarop het Veule gevoerd word. Is het vroeg met hooy en droog voeder gevoerd, dan vallen deze Tanden vroeger uit, als wanneer het meer Gras bekoomen heeft. Gedeeltelyk komt het ook van de eigentlyke natuur of gesteldheid van een ras voort, dat zy vroeger of later uitwassen. Paarde van egt of fyn ras komen later tot hunne volkomene groote en sterkte als die van eene algemeener of geringer soort. De eerste Tanden van een Veulen zitten geheel voor aan in de snuyt, twee boven en twee onder, en maaken wanneer zy uitvallen, plaats voor vier anderen, die dezelve plaats inneemen, en als dan is het Veulen derdehalf of drie jaaren oud. Wanneer de vier Tanden naast de eerste uitvallen, dan is het vierdehalf tot vier jaar oud; en deze nieuwe Tanden noemd men Middeltanden. Wanneer het Paard vyfthalf tot vijf jaar oud is, dan verliest het wederom vier Tanden, twee

twee boven en twee onder naast de Middeltanden, en deze kan men Hoektanden noemen. Nu noemd men een Paard niet meer een Veulen, en zegt: het heeft alle zyne Tanden geworpen. In deze twaalf nieuwe Tanden vind men gemeenlyk boven in de Tafel een zwarte stippel, die in het algemeen de Kern of Pit genoemd word. Deze holte of Pit slyt af, na dien het Paard ouder word, en die Tanden worden ten laatsten glad van boven, en verliezen hunne holte. Dit affleiten geschied in geen deele onordentelyk, maar na een zekere order, zodanig dat wanneer een Paard zes jaaren oud is, dan is de Kern der twee voorste Tanden van het Onderkaakebeen weggesleeten. In het zevende jaar zyn de byde naaste Tanden of de Middeltanden glad gesleeten; en wanneer de byde laatste Voortanden onder in de snuyt glad zyn, dan is het Paard agt jaaren oud.

De zes boven in de snuyt zittende Voortanden, die op de zes onderste koomen, sleiten niet zo spoedig af, terwyl het Bovenkaakebeen der Paarden niet beweeglyk is, zo als het ondersten. Wanneer men nu alzo waarneemen wil, hoedanig en in welke order de zes Boven-tanden hunne Kerns verliezen, zo kan men den ouderdom der Paarden na agt jaaren op deze wyze daar aan gewaar worden, dat aan een Paard van negendehalf tot negen jaaren de byde voorste Boven-tanden glad gesleeten zyn. Van tiendehalf tot tien jaaren geschiet zulks van de middelste Tanden, en in het elfde ja zomwylen twaalfde jaar is ook de holligheid der byde Hoektanden weg. Na de twaalfjaaren heeft

men geen zekere kentekens van den ouderdom der Paarden. Doch de Haaktanden verliezen by oude Paarden hunne spitsste, en worden rond, de Voortanden zo wel boven als onder en in de snuyt steeken meer en meer na vooren uit, en staan niet meer lynrecht, (*perpendicular*) maar maken een spitsachtigen hoek met elkanderen.

De Haaktanden komen te voorschyn, wanneer het Paard vierdehalf tot vier jaar oud is. Gewoonlyk de onderste het eerste, doch dit leid zomwylen eene uitzondering.

Dit alleen zyn de eenigste zekere en waar-schynlykste kentekenen van den ouderdom by de Paarden. Alle overige hier voor by gegaa-ne gronden, zyn op een blinde onervarenheid gegrond. Maar deze zo even opgegeve kente-kenen lyden ook zomwylen eenige uitzondering. Het zogenaamde Kern of Pit is by alle Paarden niet van eenerly diepte, zelfs niet eenmaal, by een Paard in alle Tand en even diep. Eenige Paarden zien alzo na de Tand en gerekend veel ouder uit als de anderen, en anderen wederom veel jonger. Het eerste vind plaats by die, welke een vlak Pit hebben. By die geene, alwaar het Pit niet in alle Tand en van eenerly diepte is, vind men, dat de holte die in de middelste of Hoektanden reeds geheel is weggesleeten, wanneer zy aan de voorste Tand en noch te zien is. In dit geval komt het zeer op de oeffening en ondervinding aan, om eeniger maate behoorlyk over den werkelyken ouderdom der Paarden te kunnen oordeelen. Zo aanstonds als men alzo bemerkte, dat het Pit niet na evenredigheid aan de meeste van
de

de voorste Tandem; minder van de middelste, en het minste van de Hoektanden is weggesleeten; dan kan men niet met zekerheid den ouderdom van een Paard bepaalen.

DE GEWOONLYKE ZIEKTENS DER PAARDEN.

I DE HEETE KOORS DER PAARDEN.

Die menschen, aan wien men genoodzaakt is, zyne zieke Paarden en andere Creaturen in het algemeen aan te vertrouwen, zyn zo verre verweiderd om eene behoorlyke kennis van de ziekten der Paarden te bezitten, zo dat de meeste Hoeffmeeden de naam van Koors niet eens kennen.

Op den naam komt het eindelyk zo nauwkeurig niet aan, wanneer zy slegts anders een begrip van de gesteldheid van een Creatuur in deze omstandigheid hebben. Heeft het Paard een Heete Koors, en men vraagt, wat het schort, dan bekomt men gemeenlyk tot antwoord, het is verhitst, hy heeft het inwendig, en om het te verkoelen geeft men hem een Conferf, een poeder, een drank van de meeste heete dingen, als *wilde Wyngaards Wortel, Angelica Wortel, Peper, Anys* en diergelyke.

Alle Heete Koorsen by Paarden zyn ontstekingen of zogenaamde ontsteekings Koorsen. Zelden vind hier by een uitzondering plaats.

Zo aanstonds de pols of de beweging der Hersenen by een paard sterker als gewoonlyk is, dan heeft het Koors, waar mede te gelyk

grootere hitte en een spoediger ademhaling verbonden is.

Heeft het Paard te sterk gearbeid, of te sterk gelooopen, te groote hitte of koude uitgestaan, honger of dorst geleden, sterke stooten of slaagen gekreegen, des winters zig warm gelooopen, en aanstonds daarop stilgestaan, en plotselyk koud geworden, of des zomers by sterke verhitting en sterk zweeten koud gedronken, of in de winter uit een warme stal in de sterke koude gekomen, en heeft daar in moeten stilstaan, dan kan het buiten andere toevallen ook de Heete Koors bekoomen.

DEZE KOORS ONTDEKT MEN AAN DE
VOLGENDE KENTEKENS.

Voor eerst bekomt het Paard afwisselende koude of schuyvering en hitte, als dan verliest het de lust tot het voeder, hangt met de kop; de ogen zyn dikwyls dik opgelopen, half geflooten en by sterke Koors vol met water, de lippen zyn bleek, en het geheele lighaam slap. Den adem is heet en ten laatsten stinkende; men bemerkt een ongewoonlyke hitte over het geheele lighaam tot aan de spitsen der ooren, de zyde bewegen zig haastig en sterk; het bekreund zig in dezen toestand dikwyls aan geen slaagen, en wankeld met de beenen heen en weder, schynd by ieder trad in gevaar om te zullen vallen; het heeft verstopping, en is de Koors zeer sterk, dan vallen wel geheel de haaren uit; duurd de Koors lang, dan bekomt het een uitslag in de snuyt. Het van de Paarde afgetapte en in een vat gedaane bloed heeft

een dikke geele huid, die als spek uitziet, en het gronne bloet heeft slegts weinig water.

IN DEZEN TOESTAND BEHANDELD MEN HET
 PAARD OP DE VOLGENDE WYZE.

Men opend ogenblikkelyk een ader, het liefste en beste is de zo genaamde long ader, die langs den hals loopt, en laat drie tot vier pond bloet af loopen, Wanneer het een volwasse Paard is, en twee tot derde half pond wanneer het nog klein is. Alsdan bedekt men het Paard met een deken, en zet hem in de stal, een Emmer vol water met drie handen vol garstemeel en een half pond Azyn door elkander gemengd voor, laat hem daar van zo veel drinken, als hy wil, heeft hy dit uitgedronken, dan geeft men aan dezelve nog eenen emmer vol.

Wil het Paard niet drinken dan zet men het zelve zo veel te meenigvuldiger een Clysteer en wel drie tot viermaal's daags. Zy moeten uit schoon water met een weinig leinzaad gekookt en een loot *Salpeter* bestaan. Indien men het Paard tegen zyn wil tot drinken nodigen wil, dan vermoeit men het slegts te vergeefs, en beneemt hem door den tegenstand, die het doet, te zeer zyne kragten.

Hier na vervaardigt men het volgende poeder: neemt 4 Loot *Salpeter*, of wanneer dit niet by de hand is, eens zo veel kruyt, 4 loot *Gestoote Wynsteen* en agtloot *Keuken Zout*, en vereenigt het onder elkanderen. Dit poeder kan men met een half pond *honing* vermengen. Men geeft tweemaal des daags de Paarden daar van een vierde deel in.

Verminderd de koors niet twee of drie uren na het aderlaten, dan herhaald men hetzelfde om de hart klopping en de bezwaarde ademhaling te verminderen. Deze aderlating herhaalt men daar naa ieder vyf of 6 uren, tot dat de huyd op het bloed dunder, en het ademhalen vryer en langzamer word. Is de Koors na verloop van drie of vier dagen eenigfints gestild, dan geeft men het Paard ieder morgen den volgenden drank. Neemt 2 Loot *Jeneverbesfen* 2 Loot *Geniaan wortel* en Een Loot *Salpeter*, alles te zamen gestooten en in een pond water gekookt, hier van word het Paard de helft alle morgen op eenmaal ingegeven, tot dat het wederom hersteld is.

2 VAN DEN DROES.

De droes bestaat daar in, dat zig eene ongezonde Vogtigheid in de hals klieren, die zig het gewoonlykste in de klieren tusfchen de kaak, van het Paard werpt. Zomwylen is een hoest zomwylen ook een bezwaarlyke ademhaling mede daarby verbonden. In de droes is de klier onder de kin midden tusfchen byde kin klieren vlak en even uitgebreid, en volgt daar by een vloeijing uit de neus, dan geschied dit uit byde neusgaten op eenmaal. Het Paart heeft ook het aanzien van binnen ziek te zyn, de ogen zyn zwak, het eet minder als gewoonlyk, en, wanneer het sterk aangevallen word, in zyn geheel niet. Dan dit is niet het geval by de Snot, als waar by het Paard voor het overige kan gezond zyn, men ziet hier van meer onder No. 15. Deze ongezonde vogtigheid ont-
las-

lasten zig of door de neus, doormiddel eener vloeijing, of deze verstopten en gezwollen klieren aan de keel gaan in verettering over, en de ongezondheid word op zodanige wyze aan het lighaam veröorzaakt.

Jonge van drie tot vier jaarige Paarden ontgaan zelden deze ziekten. Zy kan boven dat noch in ieder ouderdom ontstaan, en heeft zyn oorsprong van disorders in de koking. Derhalven krygt een veulen of jong Paard veeltys dit toeval, wanneer zy in den Herfst uit de wydens op het droge voeder gezet worden, terwyl de maag tot het gemakkelyk verteerende gras gewend, het droge voeder niet goed verteeren kan. Is den herfst bovendien nog vogtig en kout geweest, dan is de Droes nog meer algemeener. Men moet alzo de Paarden wanneer zy van de wyde op stal gezet worden, in het begin slegts weinig voeder geven, en het beste is nog de Paarden voornamentlyk in vogtige na jaaren, veertien dagen des nagts in de stal te zetten, eer men dezelve geheel van de wydens neemt, op dat zy door het drooge voeder by nagt, van tyd tot tyd daar aan gewend kunnen worden, wanneer men deze gelegenheid niet heeft of niet met nut gebruyken kan, dan laat zig de droes taamelyk door maag versterkende middelen, bittere Kruiden, of Wortelen met *Antimonie lever* vermengt, tegengaan.

Loopt de materie door de neus, of verschaft zig een uitweg door verettering der klieren dan is dit goed. Doch geschied geen van byde, dan moet men vreezen, dat de ongezonde vogtigheid zig niet alleen op andere uiterlyken deelen werpen, en slimme verzwearinge veroorzaken

zal; maar zy kan zig ook van binnen op de een of andere plaats, als by voorbeeld, in de Long of andere gedeeltens plaatsen.

DEZE ZIEKTE GENEEST MEN OP DE
VOLGENDE WYZE.

Heeft het Paard by deze ziekte te gelyk Koors, dat is te zegge hitte, een spoediger pols en adembaling als natuurlyk, dan geeft men hem dagelyks, een tot 2 loot *Salpeter* in den drank, tot dat zig de Koors zet. Is de Koors sterk, dan moet men wel zomwylen aderlaten. Is geen aanmerkelyke Koors aanwezig, dan geeft men het Paard alle morgen 4 loot versch geraspte *Peperwortel* in het voeder, of met een weinig zemelen vermengd! Is het Paard sterk aangegrepen, dan vermengd men de *Peperwortel* met een loot fyn gestoote *Zwavel*, en contunieerd daar mede tot de genezing toe, te gelyker tyd geeft men tweemaal in de week ieder keer 2 loot gestoote *Antimonieleyer* (*Hepar Antimonie*) met wat zemelen gemengd.

Hierna moet men zoeken de Droesklier onder de Kin aan het etteren, en tot het losbreken te brengen, op dat de materie kan afgeleid worden. Dit geschied op tweederly wyze.

1 Is de Droesklier heet en pynlyk, dan heeft men slegts nodig dezelve met een weekmakende zalf te smeeren, gelyk by voorb. met *Althea zalf*, *Lauwerierolie*, of in geval wanneer deze mankeeren met *Varkens Smout* en *Honing* van ieder een gelyk deel onder elkanderen gemengd. Duurt het lang eer hy openbreekt, het welk daar van zyn oorzaak heeft, dat de klier niet heet

heet en pyndelyk genoeg is, dan mengt men onder de even genoemde zalven eenige drop-pels *Terpentineolie*, en houd te gelyk dat deel warm, door dien men een Ruuwvlams vel of een Wolle lap het Paard om den hals bind.

2 Is de Droesklier integendeel noch heet noch pynlyk, en het gezwel slegts gering, dan moet men vreeze dat de materie zig op een andere plaats werpen zal; dit moet men zoeken voortekoomen, de Droesklier met een scherpe zalf smeeren, die om de pyn en hitte te vermeerderen in staad is, en daar door de materie aan die plaats vasthoud, die de natuur tot derzelver uitlossing bestemd heeft. Een zodanige zalf kan men uit een loot *Spaansche-vliegpoeder* met agt loot *Varkenssmout* vermengd, bereiden, en dezelve dik daar opfmeeren. Is het gezwel opgebrooken, dan verminderen alle toevallen, en men heeld de verzwearing met de zalf No. 2.

Geduurende den tyd dat het Paard met deze ziekte bevallen is, moet het slegts weinig hooy en haver, maar grotendeels zemelen en hexel gebruiken, het moet geen kout water drinken, maar men moet eenige zemelen of meel daar onder roeren om het zagter te maken.

Door een misbruyk heeft men alle hoesten en alle soorte van vloeijinge den naam van Droes gegeven, en door deze misbruiken genoemde Ziektens tegenstrydig behandeld. Het is alzo in alle omstandigheden zeer gewigtig een bepaalde naam tot ieder ziekte te hebben, zonder welke het geheel onmogelyk is, om tot eene zekere en gewisse kennis en regte behandeling eener ziekte te koomen,

3 VAN DE LONGZUGT, OF DE KOORS MET ONTSTEKING DER LONG.

De Longzugt is een heete ziekte, waarmede de Paarden plotselyk, of na strengen arbeid, of na schieleyke verkouding door voorgaane verhitting, of door het drinken van koud water in even deze omstandigheid gebragt worden. Een Paard is in deze gesteldheid zwaar of duyzelig, in de kop, wil niet eeten, haalt den adem zwaar en sterk, doch niet spoedig, hoest weinig en kort, heeft sterke hitte, en ziet gestadig na dezyde van het borstbeen, alwaar het de pyn gevoeld. Het is byna dezelve ziekte, die by de Menschen onder den naam van Pleuris of ontsteking der borst bekend is.

In deze ziekte moet men de Paarden aanstonds door eene aderlating 4 pond bloed afneemen. Verminderd zig het toeval met deze aderlating niet, en het Paard word niet stilder, dan herhaald men zulks na vier of vyf uren. Hoe meer het afgetapte bloed, het welk men ieder keer in een pot moet opneemen, met een dikke gele huydt of een sleimachtige materie bedekt is die menigmaal de dikte van de breete van een hand hebben kan, hoe noodzakelyker de herhaling van het aderlaten is, en die spoedig tot de onmagtigheid van het Paard gaan moed. Aanstonds na de aderlating geeft men het Paard een op de navolgende wyze toebereide drank in. Men kookt 4 handen vol *Vlierbloemen* met 2 pond water laat het doorlopen, na dat het goed is doorgekookt, en giet een half pond *Azyn*, en drie of vier lepels vol *Honing* daar by. Een zodanige drank geeft men het Paard driemaal des daags,

daags, en tusfchen deze drank geeft men het Paard een lood fyngeftoote *Zwavel* met *honing* onder elkanderen geroerd. Deze behandeling doet men vyf dagen lang, tot dat de ziekte zig zet, en het Paard met meer gemak begint te hoesten. Dan geeft men hetzelfde alle morgen een drank van twee handen vol geftoote *Jene-verbefen* met een pond water gekookt, doorgezegen en met *Honing* gemengt, op eenmaal in.

Insgelyks vergeet men niet het Paard dagelijks een *Clyfteer* van 4 pond water met een hand vol *Lynzaat* afgekookt en doorgezegen te zetten.

Een fnoer van haar het Paard aanftonds by het begin der ziekte voor de borst gezet, is insgelyks zeer nuttig en werkzaam.

4 VAN HET KLIERGEZWEL, HET KEELGEZWEL, EN DE ONTSTEEKING IN DEN HALS.

Kliergezwel heeft men dat toeval genoemd, wanneer het Paard den hals ftyf houdt, zyn voeder kauwen en eeten wil, doch het zelve niet naar beneden flokken kan. Dit toeval ontftaad van een verzwearing of ontfteeking in den Hals, het welk men door aderlating, infpuyten van *Honing* en *Laauw* water in den Hals van het Paard, en door veelvuldige *Clyfteeringen* van het vet van *Garftemeel* met zout en oly vermengt zoekt weg te neemen. Wanneer uit den Hals van het Paard materie en flym loopt, dan is het gevaar over. Zomwylen is het Kliergezwel een geleider van den *Droes*, wanneer namentlyk de materie van den *Droes*, in plaats van na de *Kliere* onder de

de Kin te gaan, op de binnenste deelen van den Hals zig werpt.

5 VAN DE ENGBORSTIGHEID.

De Engborstigheid is zeer dikwyls het zelve als de Teering en Longziekte by de menschen, het is namentlyk een verteering of verzwearing in de Long; een zodanige Engborstigheid is alzo ongeneeslyk, en alle middelen daar tegens te vergeefs. Deze Engborstigheid, of beter deze Longverteering onderscheid men van de eigentlyke Engborstigheid zonder Longzwearing daar aan, dat een scherplymige materie uit de neus vloed, dat het Paard sterk hoest, dat de uit de neus vloeiende materie scherp is en gaten vreet, het welk dan naderhand aanleiding tot het snot geven kan.

De Engborstigheid, waar van hier gesproken word, (*Asthma*) heeft tot een oorzaak de verharding of Klieren in de Long of derzelve Lugtpypen, en word daar uit gekend, dat het Paard bezwaarlyk ademhaald, evenwel zonder gestadige Koors. Dat het in en uitademen altyd op tweemaal en met een dubbelde beweging geschied, het welk men duidelyk bemerken kan, wanneer men op de beweging der borst en de ribben agt geeft. Dat het ademen met eene reuteling of pyping geschied, het welk doch niet altyd het geval is. Een Engborstigt Paard deugd, wanneer de ziekte oud, en in eenen hoogen graad voor handen is, niet veel meer. Men zoek derhalven dezelve op de navolgende manier bytyds weg te neemen. Men bereid een poeder van

Zwavelbloemen, *Lauwerierbeziën*, *Witte Zeep*, en *Antimonieleyer*, van elks een gelyk deel, hier van geeft men het Paard alle morgen twee loot. Gedurende de genëezing geeft men hetzelfde weinig hooy, en slegts alleen strooy met zeemelen, ten zy het in het gras ging, het welk altyd beter is.

6 V A N D E N H O E S T.

Offchoon het hoesten aan zig zelve geene gevaarlyke ziekte is, zo kan dezelve evenwel, wanneer hy lang aan houd, of te sterk is, aan de Long der Paarden schaaden doen, en het door Engborstigheid of op een andere wyze bederven. Hoesten heeft gemeenlyk zyn oorsprong van verkoudheid; is alsdan by het begin droog en begint eerder of later te loopen, het welk men aan het hol geluit van den hoest erkend, gelyk ook daaraan, dat, wanneer de hoest sterk is, met dezelve slym uit de neus loopt. Is de hoest droog, dan laat men ader, geeft *Honing* en *Zwavelbloemen*, tot het voeder weinig of in zyn geheel geen hooy, en in plaats van hetzelfde zeemelen. Loopt hy dan word hy door pillen van *Zwavelbloemen* en *Alantswortels* van ieder een loot met *Honing* te zamen geroerd, en alle morgen gegeven, opgeheeven. Is het een hoest die uit de maag voorkomt, waar by het Paard mager word en te veel of te weinig eet; dan neemt men tot de evengenoemde pillen in plaats van *Zwavel* een half loot fyn gestoote *Hamerslag* en even zo veel *gepulvrizeerde Gentiaanwortel*. In deze gevallen is het ook goed de Paarden

bo-

boven op zyn ordentelyk voeder een paar handen vol zout te geven.

7 VAN DE VERSTOPPING EN DE
BUYKPYN, OF VAN DE KOLYK.

Met de verstopping is gemeenlyk Buykpyen verbonden, het welk men daar aan gewaar word; dat het Paard onrustig is, altyd ter zyde ziet, zig keerd, niet eeten wil, met de voeten stamt of zig in het staan ter neder werpt. Men bemerkt het ook daar aan, dat het Paard in zyn geheel niet of zeer hard gemest heeft. Om hem opening te verschaffen, geeft men het volgende Klyfsteer: men neemt Twee handen vol *Lynzaad* of vier handen vol *Kaasjeskruid* (*Malva*) kookt een van deze ingredienten met 4 pond water, laat het door een doek lopen, roerd 8 loot *Lynoly* en 2 handen vol *Zout* daar onder, en zet aan het Paard met een spuyt, of een ander in het vervolg beschreeve Instrument een Klyfsteer. Heeft men geen gelegenheid om te Klyfsteeren, dan zet men het Paard een steekpil van de groote als een kleene geelwortel, die uit een loot *groene Zeep* een weinig *meel* en *zout* bestaan moet. Dit kneed men tot een deeg, steekt zulks het de Paarde in het agterste, en dit blyft zitten tot afgang daar op volgt. Ondertusfchen giet men het Paard veel laauw water in den hals, wanneer hetzelve niet drinken wil.

Heeft het Paard een Kolyk van winden, dan dient evengelyk de steekpil, maar nog beter is het een Klyfsteer. Bovendien geeft men hetzelve een hand vol gemeene Komyn met onge-
veer

veer twee vingerhoede vol gestoote peeper. Men stoot het de Paarden zo droog in den hals, of maar met *Honing* gemengt. Doch beter en ook kostbaarder is het, wanneer men het Paard een loot *Venetiaanse Theriakel* met een half pond *Brandewyn* vermengt, ingeeft.

Helpen deze middelen niet binnen de twee of drie uren dan moet men het Paard aderen, en met Klystereen behandeld worden.

8. VAN DE BUYKPYN DOOR WORMEN.

Men heeft geen zekere kentekenen, dat een Paard wormen heeft, als wanneer de wormen van zelve afgaan. Men besluit het ook daar uit, wanneer het Paard zig in de stal neerwerpt, spoedig opspringt, met de voeten kragt, en stampt, een korten tyd onrustig is, en alsdan aanstonds stil word en zyn voeder eet. Paarden, die een kolyk van wormen hebben, werpen zig dikwyls voor de wagen ter neder.

Bittere dingen helpen voor de wormen, by voorb. *Gentiaan wortel* en *Alsem*, gelyk ook *Boom Oly*, *Lyn Oly* en *Traan*, van een dezer dingen geeft men het Paard te gelyk een vierde pond. Doch de ondervinding heeft geleerd, dat niets zo goed de wormen verdryft, als zes loot *glimmend Roet* uit de schoorsteen gestooten en met een quart pond melk gemengd, en het Paard op eenmaal gegeven. Een loot *Aloë* daar onder gedaan maakt het nog zo veel te kragtiger. Men herhaald dezen drank van roet en melk om de twee dagen tot dat het helpt. Oly van *Hertshooren* een loot op eenmaal met *Zemelen* of *Meel* tot een pil gemaakt,

is ook een zeer goed middel voor de wormen.

9. VAN DE VERSTOPPING VAN HET WATER, OF
WANNEER HET PAARD NIET STALLEN KAN.

Twee oorzaken zyn voornamentlyk schuld daar aan, dat een Paard niet stallen kan. Of het water blyft in het bloed, en kan wegens de verstopping der nieren van de steen en het gruis. Of van wegens de aansteeking en verhitting in dezelve niet in de blaas koomen. De andere oorzaak is, wanneer de pis de blaas zodanig uitgezet en gespannen heeft, dat dezelve hunne kragt om zig tezamen tetrekken, en de pis van zig te geven verliest: Dit laatste kan in het byzonder by Hengsten en Ruynen plaats hebben, wanneer men dezelve loopen en trekken laat, zonder hun tyd tot stallen of pisen te geeven, wanneer het water hun dringt, dan zegt men het Paard is over stal gegaan. Hoe menigvuldiger een Paard over stal gegaan is, hoe meer de blaas daar door word verzwakt, en hoe menigvuldig deze toevallen weerom komen. Men kan gemakkelyk ontdekken, of een toeval in de nieren schuld aan deze ziekte is; want alsdan heeft het Paard hitte en koors, is onrustig, draaid zig, buigt het kruis en ziet na de lenden om.

Is het Paard daar en tegen slegts over stal gegaan, dan plaatst het zig dikwyls in die stelling, als of het stallen wilde zonder het evenwel te doen. Wanneer men de hand agter inbrengt, op zodanige wyze, dat de rug van de hand tegen de rug van het Paard gekeerd is, dan kan men onder de hand de uitgezette blaas voelen.

Zo als twee onderscheide oorzaaken aan het
Paard

Paard het pifsen verhinderen kunnen, zo is ook de geneezing dezer toevallen tweederlei. Is de fteen of gruis in de nieren, of een aanfteeking van dezelve uit andere oorzaaken fchuld daar aan, dan kan het Paard dikwyls niet eens uit de grond geneezen worden. Verzagten kan men intusfchen deze toevallen door aderlating, en een vierde pond *Lyn Oly* tweemaal des daags het Paard in den hals gegooten. Een *Klifter* van drie pond water met twee handen vol *Lynzaat* gekookt en doorgezeegen, alle dag eenmaal gezet, is ook zeer goed. Op even die zelve wijze behandeld men een aanfteeking der Nieren, flegts geeft men als dan minder *Oly*, en in derzelve plaats drie of viermaal's daags twee pond water met een hand vol *gestoote Lynzaat*, laat ook dikwyls Ader, nadat de Smert en de Hitte fterk is, en wel drie tot vier maal. Is in tegendeel het Paard flegts over Stal gegaan, en de verftopping van de pis komt alleen van eene verflapping in de blaas, dan fteeld men het een tyd lang in een Schaaftal, waar door het gemeenlyk tot ftallen gebragt word. Beter helpt het, en zekerder is het, wanneer men het Paard een emmer koud water onder den buik en over het kruis giet, of de hand met *Oly* gefmeert van agteren zoekt in te brengen, en de uitgezette blaas, die onder den Endeldarm legt, daar mede zagt drukt.

10. VAN DE ZUIVERE OF KLAARE PIS.

Het is een ontlasting van een menigte dunne-waterachtige, en dikwyls zeer fcherpe pis. Vogtig verdorven Haver en Hooi, nieuw Hooi

en Haver, het welk nog niet gezweet heeft, of niet behoorlyk droog is, als ook verkouding veroorzaaken deeze ziekten.

Men verzagt deze ziekte, wanneer men de Paarden *versche Oly*, by voorb. *Lyn Oly*, *Boom Oly* of *Raap Oly*, die niet verrot is, tot een vierde pond, twee of drie maal op een dag met even zo veel *Wyn azyn*, en een half loot *Salpeter* vermengt, ingeeft. Ook kan men de vloet door rooden *Bolus* dagelyks tot twee loot met water uitgeroerd, en een weinig *Salpeter* daar in tegelyk opgelost, of met water, het welk met oud yzer, *Okeraarde* of *geele Lym* vermengt is, stoppen, en het meest stil gemaakt worden.

II. VAN DEN DOORLOOP, EN DERZELVER VERSCHILLENDE SOORTEN.

Gewoonlyk kan een Paard van drierlei foorten van Doorloop overvallen worden. De eerste foort is, wanneer de mest dunder als gewoonlyk afgaat, als wanneer het Paard een purgatie bekomt, en anders niet ziek is. De tweede foort is de Hoeffmeden onder die benaaming bekend, dat het vet der Paarden gesmolten is, of dat het een verfmelting heeft. In deze omstandigheid, gaat een dikke taaje slym de Paarden af, het is onrustig, wil niet eeten nog drinken, en heeft koors en hitte. De derde Doorloop is de roode, wanneer te gelyk met de Mest de Paarden bloed afgaan, en waarby te gelyk koors en pyn tegenswoordig zyn. De eerste foort van Doorloop is niet gevaarlyk, en gaat van zelve weder over; zoude het te lang duuren, en het Paard te zeer daar door afgemat wor-

worden, dan geeft men het zelve des morgens en 's avonds twee loot *Gentiaan wortel* met een pond *Bier* gekookt, en boven dien een half loot *Theriakel*.

De tweede soort is gevaarlyker, en vereist eene spoedige hulp op de volgende wyze. Men doet het Paard aan den hals Aderlaten, en neemt hem vier pond bloed af, zet als dan twee maal des daags de volgende Klifteen; neemt een half pond *Lyn Oly*, roerd het om met twee Eyerdooyers, en na dat het is omgeroerd, vermengt men het met twee pond laauw water: Insgelyks geeft men de Paarden dagelyks twee maal een half pond *Lyn-Oly* met een half pond *Salpeter* en een loot gepulveriseerde *Gentiaanwortel*. *Rabarber* in plaats van *Gentiaan* is beter, maar ook kostbaarder.

Het Paard moet geduurende deze ziekte zeer warm gehouden, en met dikke dekens belegd worden; men noodzaakt het veel water, dat de koude verlooren heeft, en waar in wat zemelen en een weinig *Salpeter* geroert is, te drinken. Tot een emmer vol water is een loot *Salpeter* toereikend genoeg.

De derde soort van Doorloop is even gelyk met koors en pyn verbonden. De geneezing vereist, wanneer het Paard niet te zeer is afgemat, Aderlating. Men brengt hem twee maal 's daags een Klifteen van water met *Lynzaat* gekookt, by, en geeft hem alle morgen een half pond *Lyn Oly* met even zo veel *Honing* en een *Dragma gestooten Aluyn*. Verminderd den Doorloop, dan geeft men alle morgen een Poeder van een loot *Gentiaan wortel* en even zo veel gestoote *Geneverbessen*, of een afkookfel van versche

Eyken bladen, twee handen vol, in twee pond water.

12. VAN DIE BY DE HOEFSMEEDEN ONDER DEN
 NAAM VAN WORM, EN SPRINGWORM, BEKEN-
 DE ZIEKTENS; IN NOORWEGEN PAARDE
 FOKKEN GENOEMD

Deze ziekte geeft zig door een of meerder Knooten te kennen, die zig aan den hals, het lichaam of de beenen van het Paard, van de groote als een haazenoot, fomwylen langwerpig gelyk een snoer, en van de dikte als een vinger, aanzetten. Deze Knooten breeken op, en zien dan gelyk als spek uit. De opene zweeren hebben eene dikke rand, en geven eene taaje en vette materie op. Openen zig veel Knooten aan eene plaats te famen, dan word het een uitgebreide verzwearing, het welk verder om zig heen aansteekt en niet van zelve geneest. De Hengsten zyn aan deze ziekte meer onderworpen als de Merries, die deze ziekte slegts zelden, en altyd door aansteeking bekoomen. De Knooten plaatfen zig fomwylen in een groot aantal op eene plaats. Bevinden zy zig aan de gewrigten van de agtervoeten, en strekken zig tot aan den schenkel naar boven, dan is dit een teken, dat het Paard zeer sterk is aangestooken, gelyk ook wanneer het Paard de neus zeer sterk loopt, het welk men de Binnen-worm noemd. Deze ziekte heeft een gelykheid met de Lust-ziekte der Menschen. Een Paard kan van deze ziekte overvallen worden, wanneer het na een zwaaren arbeid op eenmaal tot rust komt; wanneer het na een ziekte op eenmaal te veel eeten krygt,

krygt, ook aaneen gebrek van het voeder, van het Hooi en den Haver, en het meeste door aansteeking van andere Paarden. Wanneer deze ziekte nog in haar begin is, dan kan zy geheeld worden, maar is zy reeds tot een hoogen trap gereezen, dan is zy zeker onherstelbaar. De ziekte moet door innerlyke middelen geholpen worden, want of men aanstonds door uiterlyke middelen de Knooten verdryven, en het Paard in schyn weder herstellen kan, zo blyft het evenwel nog aangestooken, en de ziekte breekt wederom uit. Deze ziekte word op de volgende mahier geholpen. Men laat het Paard in den hals ader, laat vier pond bloed wegloopen, en geeft het alle morgen twee loot van het volgende poeder.

Neemt fyn gestoote *Pokhout*, *Antimonie*, *Jalappe* en *Zwavelbloemen*, van ieder even veel, maakt het tot een Poeder, en geeft het Paard alle morgen twee loot daar van in.

Noch veel werkzamer is het Poeder dat by de Apotekers *Mineraal moor* (*Aethiops. Mineralis.*) genoemd word. Hier van geeft men het Paard dagelyks een half loot met meel of zemelen en honing tot een Bolus of Conserf gemaakt. Is het Paard sterk aangegreepen, dan zet men het zelve haarsnoeren aan de borst en aan de agterschenkel.

De Zweeren heelen spoedig, wanneer men dezelve in de volgende vergiftige bading wascht.

Neemt *Mercurius Sublimatus* een half Dragma, lost het op in 3 pond zuiver Wel-of Regenwater.

Hier mede wascht men de gevaarlykste en grootste deelen der Springworm; doch het wassen alleen zal het niet doen, wanneer men niet

te gelyk de ziekte door innerlyke middelen zoekt te geneezen.

De Hoeffmeeden en Kenners van Paarden, verdeelen deze ziekte in verscheide soorten. Als *Meelworm*, *vliegende worm*, *Strickworm*, *verkeerde worm*, *Kankerachtige worm*, en de *Binnenworm*, doch dit is alle een en dezelve Ziekte. Het onderscheid is alleen daar in geleegeen in de verschillende sterkte van het ongemak. De geneezing is altyd als de hier voorgeschreevene.

13. VAN HET SCHURFT, DE MOCK, RAPS, EN DERGELYKE.

Gewoonlyker wyze bekomen de Paarden het Schurft van honger of slegt voeder, of door aansteeking van andere schurftachtige Paarden.

De kortste manier om de Paarden van het schurft te bevryden, is deze, het zelve tegen de warmte van een Vuurvat met een Zalf van drie loot *Zwavelbloemen* of gewoonlyke *Zwavel* te sineeren. De gemeene *Zwavel* moet in deze Zalf fyn gestooten zyn; voor het overige mengt men dan nog drie loot *gestoote Alwyn* daar by, en roert deze ingredienten in twee pond *Lyn-Oly*, *Raap Oly* of *Traan*. Het is voorzigtig gehandeld, wanneer men het Paard te vooren bloed aftapt, op dat men het schurft niet na binnen in het lichaam dryft.

Schurftachtige Paarden steeken niet gaarn anderen aan, wanneer zy met deze Zalf gesmeert zyn; doch zal dezelve haare werking des te zekerder doen, dan is het noodzakelyk de Paarden gezond en goed voeder te geven. Zelden heeft

heeft men deze Zalf tweemaal tot het geneezen van een Paard nodig.

De Mock ontstaat even gelyk van slegt voeder, of het welk veroorzaakt word door Hooi, gewasfen op een zuure en vogtige grond of ook door eene vogtige stal; zy neemt hun begin met een gezwel gewoonlyk aan het onderfte gedeelte van de agtervoeten, het welk ten laaftten losbreekt, en zweeren aan de huid veroorzaakt, de hairen vallen uit, en te gelyk zweet een fcherpe vogtigheid daar uit. Men komt deze ziekte voor en heeld dezelve van binnen toe, wanneer men de aangegreepde Paarde dagelyks een tot twee handen vol rammelas of Mierikswortel onder het voedzel mengt. Op het gezwel aan de voet legt men een omslag van zuurdeeg of Koemest, tot dat het gezwel en de hardigheid in de gewrigten weg is, en de zweeren beginnen te loopen. Alsdan wast men het om op te droogen, met kalkwater en verbind het; wanneer dit niet toereikende zyn zoude, dan neemt men de Egyptifche Zalf. Ziet No. 4. onder de Huismiddelen.

Raps word door even dezelve innerlyke en uiterlyke middelen geneezen.

Ruit in de Maanen is een fchurftachtige zweering aan de nek van het Paard, het welk door fineeren met *Terpentyn-olie* geheeld word.

14. VAN DE KOLLER.

Dit is een foort van Domheid of Dolheid, waar mede het Paard bevallen word. Daar zyn tweederlei foorten van dezelve, de stillen en de razende Koller. By het eerfte foort hangt het

Paard met de kop, gaat regt voor zig heen zonder om te zien, de oogen zyn dom en wild, zo dat het Paard niet zien kan, en op niets dat hem in den weg is agt geeft, het welke hem voorkoomen of bejegenen kan. In de Stal kaauwt het zyn voeder, doch laat het uit de snuit in de krip vallen. Het veroorlooft zyne voorbeenen over kruis te zetten, en blyft in deze stelling staan. Het gaat in zyne verwarring met de kop tegen de muur, laat zig plat op de aarde vallen, of werpt zig agterwaards op zyn stand. Deze ziekte word bezwaarlyk en zelden geneezen. Doch men probeert het wanneer de Koller niet te oud is, op de navolgende wijze. Men geeft het Paard weinig te eeten, tot dat het van honger onmagtig word. Op een hand vol zemelen of Haver geeft men hem twee maal des daags een goede hand vol zout, en past daar op dat het genoeg te drinken krygt. Men trekt hem een hairfnoer aan de borst, aan beide zyden van de nek, en aan beide agterschenkels, laat het in de friske lugt komen, of men houd de Stal zeer lugtig.

Een al te warme of vogtige Stal, en de slegte gewoonte, het Paard te lang met de strik om den hals te laten staan, wanneer men hem zal ader laten, alvorens de ader geopend word, geven gelegenheid tot deze ziekte.

De geringste soort van deze Ziekte, noemt men dofheid. Men geneest dezelve dikwyls door het Aderlaten, Laxeeren, en door vyf of zes maal 'sdaags de kop in koud water te baden, en komt hier door de Koller voor, waar toen deze Ziekte gemakkelyk overslaan kan.

Een paard, het welk de razende Koller heeft,

is byna razend, en kan niet zonder gevaar genadert worden; het eet en drinkt niet, werpt zig heen en weer, slaat met de kop tegen de Krip, en de muuren of andere hem voorkomende tegenstanden, komt het los, dan is het zeer razend. Het is te vergeefs tegens die Ziekte iets te ordonneeren, wanneer zy in een zo hoog graad gesteegeen is, dat men niet naby het Paard komen kan. Kan men daar by komen, en het aan den hals Aderlaten, dan helpt het somwylen. Doch men moet het bloed alsdan zo lang lopen laten tot dat hy onmagtig is, wanneer het Paard niet eerder stil word, om de ader te kunnen toebinden. In geval van een onmagt, behandeld men het Paard wanneer de Ader alvorens is toegebonden, door het begieten van koud water. Word het na het aderslaten eenigzints rustiger, dan behandeld men het toeval als de stille Koller, en zet boven dien twee of drie maal des daags een Klifteer. Het is zo wel by de stille als by de razende Koller zeer dienstig, het hoeft vlytig met koud water te baden. Slegts neemt men zig in agt, niet ieder dofheid of razendheid, die dikwyls by andere heete Ziekten tegenswoordig is, voor Koller aan te zien. By bovengemelde omstandigheid, heeft hitte, Koorts, een spoedige polsflag en haastige ademhaaling, daar bij plaats, waar en tegen de Koller zonder Koors is.

15. VAN DE SNOT.

De Snot is een vloeijing uit de Neus, met brand, hitte en zweeren aan de Huid verbonden, die de scheiding tusfchen de beide neusgaten be-

kleed. Wat uit de neus vloed is fomwylen zo klaar als Eywit, fomwylen geel, groen, verrot en bloedig. Te gelyk heeft altyd een gezwel aan een of beide klieren daarby plaats, die aan ieder zyde van binnen aan het kakebeen leggen. Men voelt dezelve aldaar als twee ronde knotten, die zig met de hand aanvatten en bewegen laten. By de Klier of de Droes zyn in tegendeel de knooten niet zydwaards onder het kakebeen, doch midden onder het onderste kakebeen tegen de wortel der Tong, en is meer uitgebreid, meer vlak, en kan niet zo gemakkelyk met de vingers omvat worden. De Droesknotten breeken graag op, etterd en geeft materie, doch Snotknotten niet. In de Droes vloeijen altyd beide neusgaten, wanneer het eerst aan het vloeijen komt. In de Snot vloed by het begin alleen langen tyd het eene neusgat, en alsdan is slegts een gezwel aan de zyde van het vloeijende neusgat. Somwylen vloeijen beide neusgaten, en alsdan zyn beide klieren gezwollen. Deze Ziekte is aanstekend, wanneer zy tot eene zekere hoogte gekomen en de materie scherp is; Somwylen is zy reeds by het begin zo scherp, dat zy ligt aansteekt.

Men zet alzo ogenblykelyk een zodanig Paard alleen en van de anderen afgezonderd, alwaar geen ander Paard komen kan. Het is noodzakelyk en gewigtig de Snot van alle andere foorten van neusvloeiing te kunnen onderscheiden. Maar het is te gelyk bezwaarlyk, en vereist ondervinding. De tekenen waar aan men dezelve kent, zyn de volgende. Vloeit de neus, en is een of beide genoemde klieren gezwollen, en het Paard is te gelyk vrolyk, hoest niet, eet en drinkt
als

als na gewoonte, is vet, en wel in staat, dan kan men tamelyk zeker overtuigd zyn, dat het Paard de Snot heeft. Hoest het Paard niet, is vrolyk, eet en drinkt naar gewoonte, de klier is aan de eene zyde slegts een weinig gezwollen en de neus vloedt aan het eene neusgat ook maar weinig, dan zal het geen wezentlyke Snot worden. Blyft met alle deze tekenen het neusgat aan het vloeijen, en het Paard is evenwel vrolyk, dan is het zekerlyk Snot. Vloeit in tegendeel uit beide neusgaten een geele dikke materie, en het Paard is daar by treurig en heeft een hoest, is afgevallen, wil nog eeten nog drinken, heeft geen gezwolle klieren, dan is het geen Snot. Heeft het Paard reeds zweeren in de neus, is de uitvloeiende materie groen, geel of bloedig, en zyn de klieren ter zyde onder de kakebeenen gezwollen, dan heeft het reeds lang het Snot gehad.

Wanneer het Paard reeds lang de Snot gehad heeft, zo dat het reeds zweeren in de neus heeft, en de uitvloeiende materie vermengd uitziet, dan is de Snot aansteekende, en het Paard moet dood gestoken worden, om niet de anderen aan te steeken.

Is in tegendeel de Ziekte slegts nog in haar begin, dan kan zy somwylen op de volgende wyze genezen worden. Men laat het Paard ongeveer drie pond bloed uit de ader aan den hals. Alsdan kookt men twee handen vol *Vlierbloemen* en even zo veel *Kaasjes kruid*, met een pond water en een loot *Potasch*, wanneer het gekookt is, zied men het door, en spuit het Paard daar mede 3 of 4 maal des daags in de neus; het moet laauw zyn zo menigmaal als men het gebruikt.

bruikt. Men geeft het Paard in plaats van haver en hooi, zemelen met water, tot een pap gekookt. Dit hangt men in een zak voor aan in de Krib, op dat het Paard by het eeten den damp in de neus trekken kan, waarom het ook altyd op nieuw moet warm gemaakt worden, wanneer het koud geworden is. Het voeder der Paarden moet aan hun niet in de ordinaire krib gegeven, maar in een laage krib of een zak neergezet worden, zo dat hy bestendig gedwongen is, de kop om laag te houden, en de slym uit de neus alzo ook gemakkelyker kan uitvloeijen. Wanneer men het Paard met het voorgescreve afkookfel 14 dagen lang gespuit heeft, dan bediend men zig van de volgende inspuiting. Men neemt twee handen vol roode Roosen en kookt dezelve met 1 pond water, laat het doorlopen, en doet een pond *Kalkwater* en twee lepels vol *geelen honing* daar by, spuit het Paard alsdan daar mede, doch dit moet laauw zyn. Boven dien geeft men het Paard het volgende Poeder, *Mineraal moor (Aethiops Mineralis)* *Pokkenhout*, *Zwavelbloemen* en *Jalappewortel*, van ieder een half loot te zamen gestooten, en zulks aan het Paard alle morgen gegeven.

Kan het Paard op zodanigen wyze niet geholpen worden, dan is het onnodig verdere kosten daar aan te doen, en de overige aangepreeze middelen verslimmeren eerder de ziekte, als dat zy dezelve genezen zoude. Van de wortel de *Nachtschaduw* dagelyks een half loot gegeven, word zeer geroemd, doch is niet toereikende genoeg bevonden geworden.

16. VAN DE VERSTYVIÏNG.

Vervangenheid of beving is de gewoonlyke naam, die men een Paarden ziekte gegeven heeft, dewelke met de verkoude Jigt by menschen, veel overeenkomst heeft. Zy maakt het Paard lam of styf aan een of meer leden, of aan het geheele lichaam, zo dat het moeiten heeft om te gaan, of uit de plaats te komen.

Dit toeval heeft zyn oorsprong van verkouding, door overgedreevene arbeid, van te veel rust en gebrek aan beweging, by sterk en overvloedig voeder.

Somwylen, en inzonderheid wanneer een groot gedeelte van het lichaam, by voorbeeld, het geheele voordeel of agterdeel, of het geheele lichaam van de beving styf geworden is, of een meer of minder sterke Koors daar by plaats heeft.

Die van de verstyving aangevallen ledematen zyn pynelyk, wanneer men dezelve aanraakt, of met de hand tegen de hairen opstrykt. Minder of in het geheel geen tekenen van pyn geeft het Paard, wanneer men het vervangen gedeelte hart en sterk aangrypt.

Hier aan erkend men even gelyk, of een Paard heupen-lam, dan of het vervangen is, of het toeval van de vervanging, of van verrekking in de spieren of zenuwen heen komt, want in dit geval lyd het Paard liever eene zachte aanroering als een harde aangryping van de pynelyke deelen. In een vervangen lid is meer koude, en in een vertrokke meer hitte.

De vervanging word geneezen, wanneer men de binnen-blyvende uitwaasfening of de onzicht-
baa-

baare zweeting van het vervangen deel wederom aan de gang brengt , en beweging en werkzaamheid aan de deelen en aderen , die door de vervanging styf en onwerkzaam geworden zyn, verschaft.

Heeft het Paard te gelyk met de verstyving ook Koors, en is de snijt heet, de ooren of het geheele lichaam dan heet en dan kout, en den adem spoediger als natuurlyk, dan moet het ader gelaten, en een volwasfen Paard tot vier pond bloed afgenomen worden. Het bloed zal in dit geval eene grâuwe tamelyk doorzigtige harde taaje huid hebben, die in een meer diepe als vlakke pot wel de dikte van een hand breed hebben kan.

Na het aderlaten zoekt men het Paard aan het zweeten te brengen, wanneer men het langzaam en egaal met een stroowis vryft, met een warme deeken toedekt, stroo tot onder den buik daar onder strooit, en het met een drank van 2 loot *Spiritus* van *Hertshorn*, met een weinig *honing* en een vierde pond *brandewyn* in geeft. Men laat het bestendig water, waar van de koude af is, en waar in men eenig *roggen meel* gemengt heeft, drinken.

Word het Paard op deze manier niet wederom hersteld, het welk doch zeer zelden het geval is, dan laat men het den dag daar op weder ader, en geeft het denzelven drank. Wanneer het Paard gezweet heeft, dan moet het wederom wel afgedroogt en gevreven, gelyk ook met drooge dekens bedekt worden.

Wanneer de Koors door deze manier van behandeling gestild word, en het Paard wederom aan het eeten geraakt is, doch evenwel een sty-

styvigheid in een der leden behouden heeft, dan helpt men deze styvigheid na de vervanging door vryving van die leden met een strowisch drie of vier maal op een dag. Is het droog vryven niet toereikende, dan bediend men zig van Zeep brandewyn (ziet No. 1.) tot het vryven; is dit ook niet toereikende, dan baad men het vervangene dier met Spiritus van Spaansche Vliegen. (No. 9. onder de Huismiddelen) Deze Spiritus verwekt hitte en pyn in dat gedeelte, en heelt zulks op zodanige wyze. Met even deze uiterlyke middelen, en op even gezegde manier geneest men de vervanging van een enkel gedeelte zonder Koors. De slapheid, die in een met de vervanging behebt geweest zynde deel te rug blyft, geneest men door vlytig baden van dat deel met koud water drie of vier maal des daags.

17. VAN DE KLEM OF HARTZIEKTE.

De Klem is een krampagtige styvigheid of onbeweeglykheid in een of meerdere deelen of leden van een Paard, somwylen leid het geheele lighaam zodanig, dat het Paard niet een eenig deel of lid beweegen kan, maar geheel styf staat. Het deel dat anders het gewoonlykste van de Klem word aangevallen, is de kinnebak, en deze noemd men de Mondspreeuw. In dit geval kan het Paard de snuit niet open doen, en gevolglyk niet eeten, doch ter nauwer nood nog drinken.

Dit slimme en zeer gevaarlyke toeval, is altyd een gevolg van eene andere ziekte. Ieder ziekte, die de Paarden groote pyn veroorzaken,

kan ook tot de Klem gelegenheid geven, en de Klem is niet een hoofd-ziekte, maar altyd een gevolg of de werking van eene andere pynelyke of gevaarlyke Ziekte. De gewoonlyke hier toe aanleiding gevende ziekte, zyn zwaare Long-toevallen of aanstekingen van de Long, zwaare aansteking van het Gedarmte, sterke vervanging of groote pyn in een uiterlyk deel, slimme wonden aan de voeten of een ander gedeelte.

Veelen zoeken de snuit by de Paarden met een breek-yzer open te breeken, doch het is te vergeefs, en men breekt ligter de kinnebak in twee, als dat men op deze manier de Klem verhelpen zoude. Kan men door middel van goede Medicynen en overige behandelingen de oorzaak van de Klem voorkomen, dan lost zy zig van zelve, en kan men dit niet, dan is alle andere moeiten te vergeefs.

Is de Klem een gevolg van eene aansteeking der borst, dan heeft het Paard te gelyk een schielyke en moeielyke ademhaaling, het beweegt de vleugelen van de neus, en den adem door de neus is zeer heet, de oogen zyn even gelyk heet en gespannen, en de ziekte moet zo behandeld worden, gelyk wy te vooren by de aansteeking van de Long gezien hebben. De aderlating moet, tot dat het Paard in onmagt komt, vervolgt worden. Evenwel voerd men zeer zelden in deze ziekte iets uit, als men dezelve te laat gewaar word. De Klem is ook een teken dat de Long aansteeking van een sterken aart is. Meestendeels is dan ook de aansteeking in beide Longen, en uit dien oorzaak slimmer te geneezen, als wanneer de ontsteeking slegts aan eene Long-vleugel was.

Word de Klem van een ontsteeking der gedarmtes veroorzaakt, dan geeft het Paard dezelve tekenen van zig, als wanneer het een Colik hadde. Het heeft te gelyk verstopping, veel hitte in de snuit, het hart beweegt zig sterk, den adem is schielyk en meer of minder bezwaarlyk.

Het eenige middel hier tegen is even gelyk een sterke aderlating, vlytige klifsteering van *Oly*, *Zout* en *laauw water*. Ook geeft men het Paard een half pond *versche Oly* eenmaal des daags, en laat het laauw met *zemelen* of *meel* omgeroerd water, waar in men op ieder emmer vol een loot *Salpeter* mengt, drinken. Ook geeft men het dagelyks tweemaal een half loot *Salpeter*, en een half dragma *Camfer* fyn gestooten en met *koning* vermengt. Neemt men op zodanige manier de ontsteeking der gedarmtes weg, dan vergaat de Klem van zelve.

Ontstaat de Klem van de vervanging, dan is zy gemakkelyker weg te neemen. Men behandelt dezelve, gelyk de vervanging met *Koors*, en vryft gestadig niet ilegts het geheele lichaam over het algemeen, maar voornamentlyk ook den kinnebak.

Heeft de pyn van een wond aan de voeten of aan een ander gedeelte de mondspreeuw veroorzaakt, dan laat men ader. Zoekt zo spoedig mogelyk de pyn te verminderen, het gezwel te reinigen, en de materie lutt te verschaffen. Ten dien einde moet men, wanneer het een ongemak aan de voet is, met een scherp mes dat geene van het hoorn wegfnyden, het welk het gezwel bedekt, opdat het aan het bloeden komt, alsdan verminderd zig de pyn.

Wil het Paard by de mondfpreeuw niet drinken, dan moet men door middel van een spuit, die men tuschende voorste en baktanden brengt, dranken en Medicynen in de snuit spuiten.

Door klistereen van *Melksoep* kan men het Paard onderhouden, op dat het niet van honger slimmer word, zo lang het niet eeten kan: Op even die zelve manier kan men het Paard onderhouden, wanneer de Kliergezwellen of Builen in den hals het slokken verbieden.

18. VAN BUILEN EN GEZWELLEN.

Gezwellen, die etter of materie in zig hebben, en het meeste verheven en rond zyn, noemt men Builen. Daar zyn in het gemeen twee soorten van Gezwellen; heete en koude. De koude Gezwellen hebben gemeenlyk in zig water en bloed, of het zyn Vlees-uitwasfen, Beengezwellen of Windgezwellen enz. en deze moet men door verscheide oplosfende verwarmende middelen, door vryven, door het omflaan van warme wortelagtige kruiden, als *Timiaan*, *Salie*, *Cammilbloemen*, en ook door *Zeep brandewyn*, door gedistileerde *Olie*, *Terpentyn-olie*, *Spyk-olie* en diergelyke, na de onderscheidene manier van Gezwellen zoeken te verdeelen. Wateragtige Gezwellen, die zo zigthaar zyn, dat de beenen geheel daar van opzwellen, vereischen te gelyk innerlyke middelen. By voorb. gehakte *Rammelas* of *Mierikswortel*, de Paarden tuschen het voeder dagelyks tot een half pond gegeven. Even gelyk dient ook daar toe de gemaalen *Mostert* 1 tot 2 loot dagelyks daar van met honing gemengt, gegeven.

Builen zyn even gelyk van tweederlei manier, heete en koude. De heete Builen of Gezwellen noemt men ook aansteekings gezwellen of ontsteekings builen. Zy zyn in den beginne hart, heet, pynelyk, neemen van tyd tot tyd in groote toe, worden op den derden of vierden dag gaarn in de midden week, het welk een teken is, dat zy in verettering veranderd zyn, en de materie zig begint te verzamelen. Daar is ook noch een ander foort van heete Builen, die even zo beginnen als deze, doch niet in materie veranderen, doch dewelke veel meer pynelyk, heet en hart blyven, tot dat een geheel stuk van de huid afvalt, en het te rug gebleven gezwel een weinig met bloed vermengde vogtigheid van zig geeft. Dit zyn de Brand-builen, waar van aanstonds nader.

De koude Builen hebben aanstonds materie, en zyn niet pynelyk, zyn week, maar hebben die eigenschap, dat zy op eenmaal van de eene plaats na de andere gaan, en dikwyls van buiten na binnen slaan.

Van zodanigen aart zyn zeker foort van Krop-builen. Het gewigtigste in de behandeling van deze koude Builen, bestaat daar in, om dezelve aan de plaats vast te houden, alwaar zy zig het eerste geworpen hebben. Dit geschied het beste, wanneer men de Builen met scherpe zalf, in het byzonder met *Spaansche vlieg zalf* (No. 10.) besmeert, of wanneer men een hairsnoer door dezelve trekt; wanneer zy beginnen pynelyk te worden, dezelve opend, en het te rug gebleven gezwel met *Terpentyn oly* of dikke *Terpentyn* verbind.

De heete Builen moet men tot verettering of

tot rypheid zoeken te brengen. Dit gefchied, wanneer men dezelve met weekmakende zalf en oly smeert, of omwindingen van flymerigende *Wortelen*, *Kruiden* of *Zaden* daar op legt. Alle vette dingen, uitgeperfte Oly, die niet verrot zyn, *Althea-zalf*, *uitgewafte boter*, *Lyn-oly* en *Raap-oly* zyn dienstelyk.

Tot het omflaan dienen de gehakte bladen van *Kaasjes kruid*, *Konings kersfen*, *Bilzen kruid*, de wortelen van *Kaasjes kruid*, *Lynzaat* en diergelijke, geftooten en gehakt met water tot een deeg of een Gort gekookt, en warm daar op gelegd. Is de hitte en hardigheid flegts gering, dan moet men eenigzints meer verwarmende dingen gebruiken, die de hitte doen opkoomen, en daar door de Builen tot verettering brengen kan. Ten dien einde vermengt men de zalf met eenige *Terpentyn-oly*, of men neemt *Zuurdeeg*, of *Lynzaat* met wat *Hop* of *gekwetste Uyen* tot den omflag.

Zo aanftonds als men bemerkt dat de Buil in de midden volkomen week is, dan opend men dezelve met een fcherp mes aan de laagfte plaats van de Buil, op dat de materie zo veel te beter afloopen kan. Na het openen van den Buil onderhoud men de ettering door de Zalf (No. 3.) tot dat de hardigheid in den omvang van de Buil zeker geheel weg is, als dan heeld men het gezwel door middel van de Zalf No. 2.

19. VAN DE BRAND EN MOCKBUILEN.

Zo wel de Paarden als ook het Hoornvee en andere Creatuuren zyn aan een foort van Builen on-

onderworpen, die men Brand-builen noemd. Het zyn knoten of gezwellen van onderscheide grootte, die spoedig aan onbepaalde plaatsen ontstaan. Als aan de Schenkels, aan de Borst, den Hals, de Kop, de Tong, of slegts een alleen, of verscheide op een maal aan verschillende plaatsen van het lighaam; Zy zyn zo wel by Paarden als by het Hoornvee zeer pynelyk, de huid over een zodanige Buil is hard en dood, het gezwel zelve tamelyk vlak, zy-zyn heet en neemen na hunne eerste ontsteeking niet zeer toe, gaan ook niet ordentelyk in verettering over, maar een geheel stuk van de huid valt op een maal af, en het overgeblevene gezwel is onrein en dood, geeft geen ordentelyke materie, maar een scherp, geel, graauw, of met bloed vermengt water.

Het gewoonlyke soort van Brand-builen waar aan de Paarden onderworpen zyn, zyn de zogenoemde Mock-builen, zo genoemd, om dat zy agter aan het onderste gedeelte van de voet zitten, alwaar de Mock haar plaats heeft. Doch men kan een zodanige Brand-buil gemakkelyk van de uitbrekende Mock onderscheiden, alzo zy meerder heet en pynelyker is, en het Paard meer hinkt als by een Mockgezwel.

Een zodanige Buil, zy mag zig plaatsen waar zy wil, moet aanstonds met een kruisfnede geopend, en met de Zalf No. 10. gesmeert worden, waar onder men een vierde deel *Terpenty-oly* mengt. Word het gezwel zeer slim, en wil door het gebruik van deze Zalf niet zuiver worden, en zig geen rood gezond vlees toond, dan brand men het met een gloejend yzer, en smeert het met *Terpenty-oly*.

Is de Brand-buil of het gezwel daar van aan de Tong, dan moet men de Zalf No. 10. niet gebruiken, maar zy moet, wanneer zy geopend worden, het zy van zelve of door een sneede, aanstonds met een gloejend yzer gebrand en met *Terpenten-oly* gesmeerd worden. Word hy onder deze behandeling zuiver, en zet goed vlees in de grond, dan wast men het slegts met *zout water*.

Zyn die met deeze Builen geplaagde Creaturen te gelyk inwendig ziek, en hebben hitte, dan moeten zy eenmaal ader gelaten worden, en dagelyks een half pond *Brandewyn*, en een vierde pond *Wyn-azyn*, of in plaats van dit een halve lepel vol *Spiritus Vitriool*, en een *dragma Camfer* inneemen.

20. VAN DE VYVER.

Is een gezwel aan de eene zyde van den Hals, zelde aan byde zyde te gelyk, meer aan de Kop, ongeveer daar alwaar de boven en onder Kakebeenen onder de ooren te zamen koomen. Hier ontstaad zomwylen een hard en heet Gezwel, het welk toeneemt, en zig tot aan den rand der Kakebeenen na onderen uitstrekt. Zy heeft haar zitplaats in de groote Speekzelklier onder de ooren, die men wegens deze ziekte de Vyver Klier noemd. Het Paard leid in dezen toestand veel pyn, kan niet goed kauwen of de Kaake bewegen, gaat daarom dikwyls van het voeder en word nog geyaarlyker Ziek van wegens den honger. Men moet zoeken om dit Gezwel te verdeelen, en het zelve des wegens met *Althea zalf* of verse *Lyn-Oly* 4 Loot met een half Loot gestoote
Cam-

Camfer vermengt, te smeeren. Tweemaal des daags moet men het Gezwel daar mede smeeren, en daar op met een Wolle of Leere lap bedekken, om dat gedeelte warm te houden. Heeft het Paard hevige pynen, en lyd zeer veel, dan moet men het ader laten. Men geeft even gelyk 3 Loot *Antimonie Lever* met een weinig *Zemelen* of *Haver* vermengd, of het Droes poeder No. 11. in. Vermindert het Gezwel en de hitte niet binnen de 4 daagen, dan laat zy zig niet meer verdeelen, maar men moet zoeken het zelve tot ettering te brengen, ten einde deze te kunnen openen. Dit geschied door een omslag van Pap, gekookt van *Gerstemeel* met water en melk en 4 kleene gehakte Uye, warm daar op gelegd, en daar mede voortgevaaren tot dat het een gad maakt, of tot dat eene weekheid in de midde van de Knoot komt, en men onder de huyd aldaar eene materieagtige Sap bemerken kan. Deze plaats opend men met een mes, om aan de materie lugt te verschaffen, vaart voort met de Pap omslag met Uye, tot dat het Gezwel verdeeld is. De Zweering heeld men als dan met de Zalf No. 1. By het openen van een zodanige Zweering moet men voorzigtig zyn en niet te diep snyden, en slegts door de huyd tot aan de plaats der materie dringen, want kwam men dieper, dan kan men gemakkelyk de Speegzelgang, die langs den rand van het Kakebeen loopt, om zig in den mond te openen, doorsneiden. Dit zoude zig niet laten heelen, en wanneer ook de overige Zweering zig sloot, dan zoude eene Fistel opening terug blyven, en altyd Speegzel doen uitvloeyen.

21. VAN DE BORSTBUYLEN, BUYKWORM GENOEMD.

Dit is een heet Gezwel, het welk zig van vooren aan de Borst van de Paarden zet, en zig zomwylen tusfchen de voorbeenen tot onder den Buyk uitstrekt. Zy is met hitte en koors vergezelschapt. Men moet dezelve aanstonds tot het rypen en verettering zoeken te brengen. Dit geschied wanneer men het Gezwel dagelyks eenmaal met de Zalf No. 3 smeert. Komt na twee dagen geen gat in het Gezwel, dan opend men het zelve met een fcherp mes, legt in de opening een weinig te zaamen gerolde hennip met Terpentyn Oly nat gemaakt, en met een weinig *Poeder van Nieswortel* bestrooid. Dit vermeerdert de ettering. Wanneer het Gezwel geheel verdreeven is, dan heeld men de Zweering met de Zalf No. 2.

Heeft het Paard te gelyk Koors, en is inwendig ziek, dan moet men het ader laten en *Salpeter* in het water te drinken geven.

Het grootste gevaar by deze Builen is, dat zy ligt van binnen in de Borst open breeken, en daar in den Etter uitstorten kunnen. In dit geval sterft het Creatuur veelal zeer plotselyk. Men ziet alzo gemakkelyk de oorzaak, waarom men dezelve zo spoedig na buyten moet zoeken te openen.

Zomwylen zet zig een Brandbuil op deze plaats, de welke men aan haare hardigheid en daar aan erkend, dat zy weder verdwynd na dat zy aan groote toeneemd. Deze moet, gelyk te vooren by de Brandbuilen geheeld worden.

22. VAN DE VOETZWAM EN DE SCHYTHAKKEN.

Voetzvam is een Zwamknoop aan den Elleboog van het Paard, en Schythakken is het zelve ongemak aan de agter knie.

In het begin verdeeld men dit Gezwel door vryven en vlytig baden met kout water of sinee 3 of 4 maal des daags. Is het Gezwel wat ouder, en wil zig niet op deze manier verdeelen laten, dan bediend men zig van *Zeep-Spiritus* om te baden en te vryven. Noch ouder en harder zynde vereischt zy eene menging van *Lyn-Oly* en *Terpentyn-Oly* van ieder een even gelyk gedeelte. Hier mede houd men 14 dagen en langer aan. Men zal als dan bemerken, dat het Gezwel meer heet word, en dagelyks na de vryving toeneemd, men moet dezelve als dan slegts om de twee dagen smeeren, en het zal van tyd tot tyd afneemen. Veroorzaakt het sterke hitte en pyn, dan smeert men slegts om den derden dag. Is het niet scherp genoeg, dan doet men meerder *Terpentyn-Oly* daar by. Is de Voetzvam te groot zo dat zy niet kan verdeeld worden, dan kan men dezelve zonder gevaar weg sneiden. De Schythakken kunnen in tegendeel niet weggesneeden worden, want dan kwam op dezelve plaats een slimmere Knoop wederom.

23. VAN DE ZADELBREUK, OF HET DRUKKEN EN HET NADEEL VAN DE SCHOFT.

De Zweering of het nadeel, dat een Paard aan de maanen bekoomen kan, zyn tamelyk slim, wegens de nabyheid van de spitse beenderen, die al-

aldaar van de ruggraad in de hoogte staan en het welk ligt van de materie aangegrepen kan worden. Is het bloot een Gezwel zonder materie, dan verdeeld men het zelve door vlytig baden met water, waar in zo veel zout moet gemengt worden, als zig daar in heeft willen laten oplossen, of men neemt het wit van 5 Eyeren, slaat het tot schuym, mengt twee loot ongebrande gestoote *Aluyn* daar by, en vryft de plaats vlytig daar mede. Doch merkt men materie of ettering inwendig, dan opend men het Gezwel door middel van een scherp spits mes van de midde na beneeden, zo dat den Etter gemakke-lyk uitloopen kan. Men verbind het daar op, indien men te zaamen gerold Vlas in *Terpentyn-Oly* gedoopt daar in doet, en een Peck plyster daar over heen legt. Alle vetagtige zaaken doen hier schaden, derhalven bediend men zig bloot van *Terpentyn-Oly*, in plaats van andere Zalf. Alle bytende en scherpe dingen als *Spaansgroen* en *Aluyn* zyn even gelyk niet dienstelyk. Zal het verdorve of wild Vlees weggenoomen worden, dan doet men dit het beste met een mes.

24. VAN VERREKING AAN HET ONDERLID DER
VOET, HET KRUY, DE SCHOUDER, DIE ON-
DER DE BENAMING VAN OVERGETREDE-
NE VERREKING, KRUY EN LENDE
LAMMIGHEID BEKEND ZYN, OF
VAN ANDERE GEWRIGTEN.

Wanneer een Paard een of ander lid verrukt of vertreeden heeft, dan zweld de plaats en het Paard word lam, zomwylen is het Gezwel nauwelyks kenbaar en het Paard gaat evenwel kreu-
pel.

pel. De ſchouder en het ondergedeelte van de Voet zyn gewoonlyk aan deze toevallen onderworpen. Doch het kan by alle andere leeden even gelyk geſchieden. Eenige zodanige toevallen komt men aanſtonds voor, wanneer het lid niet uit de gewrigten is, door vlytig baden met kout water 6 tot 8 maal des daags. Maar veroorzaakt dit niet na drie of vier dagen merkelyke verligting, dan baad men het met *Zeep-brandewyn* (No. 1) 2 tot 3 maal des daags. Heeft het verſtuykte deel veel hitte, en is het zeer pynelyk, dan bediend men zig in plaats van *Zeep-brandewyn* van een verzagtende Zalf, by voorb. *Althea-Zalf* of *Lyn-Oly* met een weinig *Camfer* vermengd. Wanneer de hitte en pyn vergaan is, dan neemt men wederom *Zeep-brandewyn*. Is de verſtuykking in het onderſte gedeelte van de Voet geſchied, en heeft het Paard overgetreden, dan doet men wel wanneer men dat lid met een linne zwegtel omwind en vast maakt, opdat het Paard in de ſtal niet doorbuygen en bewegen van het zelve, den toestand verergeren mag. Men baaid het dan met koud water of *Zeep-brandewyn*, het welk men ſlegts over den omgewonde zwegtel giet, en door denzelven heen trekken laat. Tegens verſtuykking in het Kruys is het dienſtelyk het Paard ader te laten, wanneer die verſtuyking van aangelegenheid zyn zoude. Voor het overige vaart men met de bovengemelde behandeling voort, en bediend zig in alle gevallen, alwaar nu niet den ſchenkel geheel gebrooken en het Paard geheel verlamd is, van de zelve manier.

25. VAN DE VLOED EN ZENUW-GALLEN.

De Hoeffmeden noemen Gal kleene weeke Knotten van de groote als een Hazenoot, die zig aan het been der Paarden onder de Voetgewrigten of boven de Heupen aanzetten. De ergfte foort van Vloedgallen zetten zig agter aan de Voetgewrigten tusfchen de Zenuwen en de Beenderen, en veroorzaaken zowel na de binnenfte als buytenfte zyde een Gezwel. Dit heeft men Zenuwgallen genoemd. In het begin laten zig deeze Knooten door vlytig baden met kond water, of door baden en vryven met *Zeep-brandewyn* verdeelen. Maar zyn zy reets oud, dan moeten zy met een gloeiend yzer uitgebrand worden. Dit yzer heeft de gedaante van een Kegel, van de dikte als een duym aan het dikfte einde, is het 1 en een halve tot twee duym lang, en loopt in eene spitfte van de dikte als een knop van een naald te zamen. Deze Kegel is aan een houte steel vast gemaakt, om daar mede te branden, maakt men dezelve zo gloeiend dat hy zo root als een kers word, en als dan brand men met het spits aan verscheide plaatzen punt by punt, in den afstand van een halve vinger breed van ieder. Op deze manier worden de litteekens na de Branding minder kenbaar.

Is het Paard zodanig gebrand geworden, dan gebruykt men het doch zeer weinig, en roerd het slegts eenigfints alle dagen. Voor het overige laat men de gebrande plaats aan zig zelve zonder het te smeeren over, wast het alleen af met water, wanneer zig een korst daar op gezet heeft.

26. VAN HET OVERBEEEN EN BEENSPAT.

Overbeen en Been spat zyn na de natuur eenerly, en het onderscheid is alleen, dat het Overbeen zig aan de voorste Beenen onder de Knie heen zet, en weinig in het gaan hinderd, waar en tegen het Been spat zig aan de boven en binnenste zyde der agter Scheenbeenen aanstonds onder de Kniegewrigten plaats, en het Paard in het gaan hinderd, wanneer het eeniger maaten groot is. Byde zyn Beengewasfen, en wasfen uit de Beendere zelve na vooren. Zy ontstaan meer van stooten als van inwendige oorzaaken, ontdekt mendezelve aanstonds na hunne ontstaaning, dan kan men deze op even die zelve wyze als Vloed- en Zenuwgallen weg branden, of met de Zalf No. 10 smeeren, doch zyn zy tot een hooger graad van hardigheid gekoomen, dan weet men geen hulp daar tegen.

27. VAN HET BLOEDSPAT.

Bloed spat is een Gezwel het welk zig inwendig aan het agterste Kniegewrigt aanzet, en beftaad in de bevatting van de aldaar lopende aderen, die den aandrang van het bloet niet wederftaan kan. Zy word alzo tegen natuurlyk groot, pynelyk, en noodzaakt het Paard om het Been styf te bewegen.

Bemerkt men het aanstonds na dat het ontftaat dan kan men het door invryven van de plaats of den ader met *Eywit* met *Alwyn* vermengd, verhelpen. Tot het wit van vyf Eyeren neemt men 2 Loot gestooten *Alwyn*.

28. VAN HET WATERSPAT.

Dit is een week Gezwel van vooren en inwendig aan de Kniegewrigten, aan de plaats der agter beenen, die gemeenlyk de Spatkamer genoemd word. Eenige noemen dit Gezwel het weeke Spat. Het is eigentlyk eene verzameling van water in de gewrigten, die de huyd der gewrigten en vervolgens ook de buyten huyd uitzet, zo dat het Paard aan de beschreeve plaats eene grootere of kleiner Gezwel bekomt, na maten zig meer of minder water uit de leden verzameld, loopt de ader over de zelve plaats, dan kan men deze zo veel te gemakkelyker van het Bloedspat onderscheiden, wanneer zy ook nog zo klein was.

Deze Spat word in zyn begin door baden met kout water, en wanneer zulks niet toereikende genoeg is met den *Oly No. 6.* of met *Spiritus van Spaanse. Vlieg* opgeheeven.

29. VAN DE STEEN-GALLEN.

Steengallen noemd men een klein Gezwel en verettering, het welk zig onder de Voetzoolen van het Paard zet, en een hinken veroorzaakt. Wanneer men het Paard zyn geheelen hoorn behouden laat, en het niet zo dun uit werkt dat het zig aan een spitse steen stooten kan, en hoe minder het hoefzyzer het levendige onder de voeten klemd, hoe gemakkelyker men de Steengal ontgaat. Om deze schaade voor te koomen die door verzuym verder om zig heen grypt, en den geheelen voet zodanig verderven konde, zo dat ten laatsten de geheele hoef afvald, daarom moet

moet men de voet van het Paard geheel dun uitwerken, om te duydelyker de roode of veretterde flegts plaats in het gezicht te bekomen. Is het nu nog een roode vlek, dan verdeeld zig gemeenlyk het geronne bloet door het baaden van de verdunde Zool met *Terpentyn-Oly*. Maar is de vlek reets tot de verettering overgegaan, dan moet men dezelve door een ronde opening der Zool tot in het Vlees lugt verschaffen. De opening moet groter zyn als de schaaden, op dat de materie zig niet vast zetten, maar vry uit loopen kan. In deze opening legt men wat vlas in *Terpentyn-Oly* gedoopt, en hier over heen nog wat vlas, en als dan een dunne spaan, de welke men tusfchen het hoefzyzer en de Zool vast maakt, opdat het daar ingelegde vlas niet afvallen kan. Dit verband vernieuwd men dagelyks, tot dat men geen ettering meer bespeurd, de wond begind te geneezen, en hoorn te zetten. Als dan verbind men het met Zalf van *Spaansgroen* met *Honing* gelyk by No. 4. voorgeschreeven. Doch wanneer het te zeer na voren schieten zoude alleen maar met *Spaansgroen*.

30. VOET ONGEMAKKEN VAN INGETREEDE NAGELS OF VAN VERNAGELING.

Behandeld men even zo als de Steengal, men verdund de Zoolen, maakt een opening, zo groot als het ongemak is, en verbind het zelve met *Terpentyn Oly* even zo als Steengal. Maar heeft de Nagel de Zenuwen geraakt, dan is het bezwaarlyk te behandelen, voor hun, die de inwendige gesteldheid van den Voet niet regt kennen.

31. VAN DEN HOORNKLOOF.

Zomwylen klooft de Hoef van het Paard, en bekomt een scheur, die zig van onder tot aan de Kroon uitstrekt. Deze omstandigheid behandeld men op de volgende manier. Men sneed iets van de Hoefring onder de klooving weg; zo dat het Hoorn of de Kloof de Schoe niet aanraakt, hier door verhinderd men, dat het gekloofde Hoorn by de gang van het Paard niet bewoogen word, en alzo geen pyn, hitte en ontsteeking in de Zweering veroorzaaken kan. Hier na moet men het Hoorn aan byde zyde van de Kloof geheel dun aan ieder zyde een vinger breed weg sneiden, zo, dat het na de Kloof scherp als het voorste van een mes toeloopt, daar na smeert men de Kloof dagelyks met wat dikke *Terpentyn*, tot dat zy geneest.

32. VAN DE KROON ONGEMAKKEN, OF VERWONDING DER KROONE.

Verwonding aan de Kroon tot over de helft van de Hoef bekomt het Paard gewoonlyk daar van, dat het zig zelve treed. Zy zyn gelyk alle gekwetste ongemakken zwaar te geneezen, alzo de gekwetste deelen dood en onwerkzaam zyn, en aan de verwonde plaats gelyk een korst het ongemak bedekken. Dit afgestorvene moet men weg maken, en moet weg etteren eer de verzweering kan toe heelen, en het daar onder leggende moet tot werkzaamheid gebragt worden, om het afgestorvene weg te maken. Dit oogmerk bereikt men by geringe Kroonschaden bloot door *Terpentyn Oly*. Is het ongemak aanmerkelyk, dan moet

moet men insneidinge in het zelve maken, tot dat het bloed, en het gezonde vlees daar door lugt bekomt, na vooren wast, het afgestorvene weg stoot en verdringen kan. Als dan behandeld men het ongemak met *Terpentyn Oly*. Men kan ook het doode door middel van een gloeiend yzer of door kruid of met *Antimonie boter* (*Butyrum Antimoni*) weg branden, en het als dan met *Terpentyn Oly* behandelen. Alle vette Olien als *Hypericon Oly*, *Lynoly*, *Boomoly* en de meeste overige zyn hier zo wel als by andere verwondingen na by aan Zenuwen, Beenderen, Knorbeenderen, en huydige deelen schadelyk.

33. VAN VUYLE STRAALEN.

Het geschied niet zelden dat Paarden die een hooge Hoef, een platte voet en dikke hairige beenen hebben, voornamentlyk wanneer zy in een vogtige stal, alwaar de Pis en Mest geen afloop heeft, de ergste fout bekoomen, dat het Hoorn van de Straal aan een of meer Voeten, en zomwylen een deel der Zoolen mede verrot, zig oplossen en eene stinkende vogtigheid van zig geeft. Deze fout komt men voor, wanneer hy niet te oud en versuymd is geworden, wanneer men tweemaal des daags *Terpentyn Oly* op de Straalen giet, en het zelve alle morgen met yzer roest of by gebrek van dit met rooden *Bolus* bestrooijē, en het Paard aan een drooge plaats zet.

34. VAN DE HITTIGHEID EN HET ONTSTEEKEN DER OOGEN BY DE PAARDEN.

Wanneer het Paard loopende Oogen bekomt, dezelve tegelyk dik en donker worden, wanneer de Oogleden zwellen en de Oogen pynelyk zyn, dan is dit een ontsteeking. Dit neemt zomwylen zodanig toe, dat het Oog met een rood gewas, of gezwel overtrokken word. Door aderlating, laxeeren, hair snoeren aan den hals, en het baaden der Oogen met koud water, waar in een weinig *Alwyn*, 1 *Dragma* tot een half pond water opgelost word, en met het oogwater No. 13. geneest men deze ziekte. Is het roode gezwel van aangelegenheid, en wil zig door deze middelen niet verdeelen laten, dan moet men met een Lanzet of een ander scherp mes kleene insneidingen in het Gezwel maken; tot dat het begint te bloeden. Als dan baayd men het met het ogenwater No. 13.

Is de ontsteeking slegts gering, dan is het zomwylen toereikende om het zelve alleen met het ogenwater te baden.

Word hier en tegen het Paard op zekere tyden blind, en dan wederom ziende, en wisfeld dit om de drie of vier weeken af, dan noemd men dit een maandelyke blindheid, en hier by is het goed, om het Paard een of tweemaal in de 14 dagen door de Laxeer drank No. 12. daar van af te helpen en dagelyks van het Droespoeder No. 11. te laten gebruyken, voor het overige gebruykt men de overige middelen tegen de ontsteeking der Oogen.

35. VAN DONKERE OOGEN EN DE VLEKKEN OP DE OOGEN.

Den geene die de *Anatomie* niet bekend is, kan men geen volkome berigt van de Oogziekte geven. Derhalven is het niet gemakkelyk, door zekere kentekenen die donkerheid te bepaalen, dewelke zig geneezen laat van de tegen overgestelde, die van eene donkerheid der Oogstar heen komt, en de Witteftar genoemd word.

Vlekken en donkerheid der Oogen zyn, of uitwendig op de Oogen van uiterlyke geweldadigheid ontstaande, of inwendig in de Oogvogtigheid buyten de Zwarte ring. De Witteftar daar en tegen bevindt zig in de Zwarte ring. Wanneer de Vlekken op de Oogen niet te oud zyn, laaten zy zig door het Oogwater No. 14. verdeelen.

VAN DE ZIEKTE VAN HET HOORNVEE.

1.) VAN DE ALGEMEENE VEEZIEKTE.

Deze ziekte, verplaatst en breid zig even als de Pest, Venusziekte en Pokken by menschen alleen door de aansteeking van de eene plaats tot de andere uit. Doch het vergift is nog sterker als het vergift der Pokken by menschen, want wanneer het zieke Vee onder den bloten hemel in een afstand van 4 tot 6 Elle by het gezonde Vee niet kan koomen, zo hebbe ontalryke ondervindingen geleerd, dat de laatste niet aangestooken wierden. De aansteekende uitwaseming is alzo niet verre, en slegts gelyk die van de

menfchelyke Pest. Zy is meer aanfteekende als de lustziekte, of als de Snot en het Schurft by Paarden, het welk flegts de gezonde door onmiddellbaare aanraking aanfteekt, of wanneer de materie der ziekte by het lichaam gebragt word. De overal in Europa en zeer fterk in de Nederlanden gegrasfeerd hebbende Veepest, kwam in 1710 van Hongarye na Italiën, en heeft zederdien tyd dan hier dan daar geregeerd.

DEZE ZIEKTE ONTDEKT MEN AAN DE VOLGENDE TEKENEN.

Aan den vyfde, zesde of zevende dag na de aanfteeking bemerkt men aan het zieke Vee een drogen Hoest, die den zevende en agtften dag na de aanfteeking fterker word, ter zelve tyd bemerkt men ook eene vermindering der Melk, en de ziekte toond zig nu duydelyk. Want aan den 8fte en 9de dag na de aanfteeking beginnen de Oogen te loopen, als dan vloed een grootere of geringere menigte klaar flymagtig water uit de Neus, het welk de byde volgende dagen meer witter en dikker word.

De Pols is op den zevenden dag na de aanfteeking of op den eerften dag van de Ziekte meer fchielyk als natuurlyk, hy is te gelyk klein, flaat 70 tot 83 maal in een minut, daar hy anders gewoonlyker wyze 50, en by het kalveren 60 maal flaat.

Op die zelve tyd bevindt zig een lomigheid in het lichaam, en een tegen zin tot het eeten en drinken. Eenige verliezen geheel den Eetlust op den 8fte of 9de dag na de aanfteeking, of op den tweeden dag nadien men het eerfte

teken van Ziekte aan haar bemerkt heeft.

Nadien de Eetlust ophoud, zo verliest zig zo wel in deze Ziekte, als in alle andere heete Ziekten van het Hoornvee, het herkauwen.

De mest, die de Creature in de byde eerste dagen na de ziekte van zig geeven, is harder als natuurlyk. Dit teken is bestendiger en opmerkelyker by het Vee, het welk op de stal ziek word, als by dat geene wat op de wyde aangegreepen word.

Als dan openbaard zig den doorloop vroeger of later, menigmaal reets aan den tweeden dag der ziekte, en menigmaal edog zelden eerst aan den 4den of 5den. Ook kan een Beest aan verstopping en zonder doorloop sterven.

Eindelyk geeft het van de zieke beesten afgetapte bloet een zeker teken, het welk in geen andere bekende ziekten van het Hoornvee tegenwoordig is. Wanneer men namentlyk den eesten of tweeden dag, na dat het Beest ziek geworden is, ader laat, en het bloed in eene schaal of kom opneemd, dan vind men het zelve, na dat het geronnen is, en een uur gestaan heeft, rood zwartagtig vast en zonder water. Het bloed integendeel van een gezond Beest heeft gemeenlyk een derde water.

Keert men de bloedkoek in de schaal om, dan komt wel eenigfints water daar uit, doch slegts weinig droppen, terwyl anders de bloedkoek, in het water pleegt te zwemmen.

Dit gebrek aan water in het bloed neemt van uur tot uur van den eersten dag der ziekte tot op den vierden of vyfden dag, toe. Als dan neemt het water by de Beesten, die de ziekte doorstaan wederom toe. By die welke integendeel, nameer-

der dagen den dood naby zyn, wil het afgetapte bloed in zyn geheel niet dik worden, maar is los, en te zamenhangend als slymagtig bloedig water, en wanneer zig het bloed zo vertoond, is de dood onvermeidelyk.

Is het dier sterk aangevallen, dan steund het zeer, het adem halen is bezwaarlyk en groot, doch niet schielyk gelyk in de meeste heete ziek- tens.

Wanneer men de aan de Veepest gestorve Creaturen opend, dan vind aan meerder of minder ingewanden van het onderlyf, de Maag, de Darmen, de Lever, de Milt, en in de Borst aan de Long, inwendig aan de lugtpyp, en zeer dikwyls of zeker altyd aan de slymhuyt in de neus, ligtblaauw roode, zomwyle zwarte brandi- gegrote en kleinere vlekken.

In de derde Maag of den Pfalter (*Omasum*) vind men het voeder zeer hard, gelyk in alle an- dere Ziekten, waar in het scheapfel het herkau- wen verlooren heeft.

Men vind even gelyk de binnenste huyd, die den Pfalter bekleed met het voeder te gelyk af- vallende, wanneer men deze Maag opend. Ten minsten het is los, en zonderd zig gemakkelyk af, gelyk dit het geval ook by de gezonde Pfal- ter is, wanneer hy 24 uren legt, zonder van voeder gereinigt te worden.

De Galblaas is even gelyk zeer groot, en van veele Gallen uitgedeid.

Daar zyn nog verscheide andere omstandighe- den by de Veepest, doch die veranderlyk en meer ongewoon zyn, als:

Kortademigheid in het begin van de Ziekte, wanneer het vee gedreven word.

Een ongewoonlyke monterheid of wildheid by het aanvallen van de Ziekte.

Eene groote gulzigheid, waar by te gelyk heuvering, zo dat het Dier met de tanden knarst.

Als dan komt een groote mattigheid, de Zieken staan op de teenen van de agter beenen, eeten en drinken minder, en hebben grooten dorst.

Met de ophouding van het herkauwen, en de tegenzin tot het eeten is zomwylen een foort van bevreestheid voor water tegenswoordig: By andere tyden gewoonlyk tegens het eindige van de Ziekten, is eene sterke begeerte tot het drinken daar by tegenswoordig.

De Ooren en de Hoorens zyn spoedig koud, spoedig warm, de Oogen vallen in, en zy stalen niet zo veel als te vooren.

Met de slym in de Neus volgen te gelyk bloed striemen, door den aars gaat ook bloed weg, zeer dikwyls met een doorloop, meenigmaal ook met harde mest. Dezen darm word ook zomwylen ontstooken, rood, en gezwollen, kruypt na buyten en staad dikwyls geheel open.

Eenige bekoomen tegens het einde der Ziekte Schurft, uitslag aan de Huyd of Knooten aan het lichaam.

Zy hebben zeer dikwyls veel moeiten om te kunnen afgaan.

Eenige bekoomen de zogenaamde Trommelzugt, waarby het lyf of den buyk zeer opspand, en van wind is uitgezet.

Dikwyls zet zig ook lugt tusfchen de Huyd, en het vlees, en wanneer men aan deze windgezwollen, voornamentlyk over het Kruys en de Lende drukt, dan hoord men een kraaken.

Wanneer men het Dier opend, vind men de wamme gewoonlyk zeer met lugt aangevuld, en even gelyk de andere drie Magen met bloed-roode brand vlekken opgezet. Dikwyls vind men in den Endeldarm eene meenigte bloed. De Mild is zomwylen geheel bleek of graauw met stinkend bloed aangevuld.

De Lever is by eenige geheel week, en gelyk als vervuylt, zomwylen geheel met wormen aangevuld, Leverflunder genoemd, zynde dit een soort van pladagtige wormen die men zomtyds wel in de Lever van het Vee vind. Doch deze laatste zyn geheel van de Ziekte verschillende, terwyl men dezelve aan zekere jaaren en op zekere plaatzen in al het geslagte Vee waarneemd, zonder dat men deswegens eenige zwakheid anders bemerkt heeft.

De Nieren zyn dikwyls blas, en de blaas menigmaal vol van Pis, zy heeft ook zomwylen brandige vlekken.

By dragende Koeijen vind men, wanneer zy aan deze Ziekte sterven, de moeder meestendeels met blaauwe en roode brand vlekken bezet.

Wanneer men de Borst opend, dan vind men ook zomwylen rood-bruyne of blaauw zwartachtige brand vlekken, somwylen slegts aan de eene Long.

By veele dooden vind men de Gorgel meer of minder met brandige vlekken bezet. Zomwylen is de geheele binnenhuyd van dezelve blaauw, en zomwylen is de Gorgel geheel met een schuy-mende vogtigheid aangevuld.

Het hart is altyd onbeschadigd.

De Herfenen even gelyk, zelden ziet men roode vlekken aan de harde Herfenhuyd. Eeni-

ge hebben opgemerkt, de Herfens met een rood bruyn water omgeven gezien te hebben.

Men ziet hier uit, dat het eigentlyk de slymhuyd is, die de binnenste deelen en holtens bekleed, en die gewoonlyk in deze Ziekte lyden.

Men heeft geene zekere tekenen, of het schefsel de Ziekte doorstaan of daar aan sterven zal. Het eerste en zekerste teken tot de betering bespeurd men aan het bloed. Wanneer men na eenige dagen van de Ziekten bloed trekt, en als dan ziet, dat het zo wel geronnen als ook water heeft, dan kan men tamelyk zeker zyn dat het schefsel van de Ziekte geneezen zal.

Dikwyls begind het zieke Vee eenig voeder te neemen, en te drinken, ja zelfs te herkauwen, doch zy houden daar van weder op en sterven.

Den uitslag, die zig zomwylen aan het lichaam verтоond, om het Uyer, of zig om den Snuyt zet, is even het zelve en geen zeker merkteken van de betering.

De meeste Zieke sterven den derden, vierden of vyfden dag na dat men de Ziekte ontdekt heeft. Eenige kunnen 15 tot 20 dagen staan, eer zy sterven. Het is ook meer als eenmaal gebeurd, dat de Dieren den zelve dag omgevalen zyn, toen zy met eeten ophielden.

Offchoon de Ziekte zig in de wezentlyke toevallen in alle Landen, in alle Ziektens, in alle Jaargetyden, en by Dieren van verschillenden ouderdom, op een en dezelve manier vertoonen, zo is zy dog in verscheide deelen veranderlyk.

In die Landen en aan die Plaatzten alwaar zy niet te vooren geregeerd heeft, is zy zeer doo-

delyk, zo dat er van 100 nauwelyks een door komen zal, zo was de omftandigheid der Ziekte, wanneer zy 1711 in Europa het eerfte uitbrak. Terwyl zy in de Jaaren 1740 tot 1746 wederom regeerde, bleven er van de 100, 5 over, en nu worden er negen van de honderd gered.

In die Landen en aan die Plaatzen alwaar de Longziekte meer algemeen is, openbaard zig dezze Ziekte te gelyk met de Veeziekte, en dan zyn de Longen zeer befchadigd, zwart en brandig, en de Borst is na de dood met een bruyn water aangevuld.

Zomwylen is de Ziekte, wanneer zy begint te woeden minder doodelyk, doch naderhand juyst het tegendeel.

In ftrenge koude en hitte is zy fterker als by gematigde koude of warmte.

De aanfteeking breid zig des Winters fterker uit als des Zomers, want zy veranderd zig in de warmte en vervliegt.

De flym uit de Neus en Oogen, die doch even wel zeer ligt aanfteekt, verliest al zyn aanfteekende kragt, wanneer hy eenmaal door warm word.

Anders is zy even zo doodelyk in gematige Zomertyd, als in middelmatige Winter koude.

Koeijen die fpoedig Kalveren zullen, en Kalveren die nog geen jaar oud zyn, worden ligter aangestooken, als jong Vee van 2 of 3 jaaren zonder Kalveren.

Even het zelve jonge Vee van 2 tot 4 jaaren, staat de Ziekte gemakkeliker door, als Koeijen die Kalveren zullen, hoe nader dezelve by het Kalveren zyn, hoe bezwaarlyker zy de Ziekte door.

doorstaan , ten waaren dat zy te vooren Kalverden.

Osfen en voornamentlyk Stieren, staan ook de Ziekte bezwaarlyker door als Koeijen.

Mager en kleen, doch niet uitgehongerd Vee, staat de Ziekte gemakkelyker door als groot en vet Vee.

Alwaar het water, het welk de fchepfels drinken flegt en zompig is, daar vertoond zig de Ziekte fterker als by goed water, leem of zand Gronden, eerfte foort fchynt voornamentlyk de Ziekte gevoeglyker te zyn.

Aan verfcheide plaatzen alwaar de Ziekte ongewoonlyk beter geweest is, heeft men opgemerkt, dat het water, het welk de Dieren gedronken hebben, roest of leemagtig geweest is. Deze omftandigheid verdiend in de daad, dat men dezelve nader onderzoekt, of namentlyk het zelve overal eenerly invloed heeft, en of eyzer of roestagtig water een tegengift tegens de Ziekte zyn konde.

Men heeft nog geen een middel uitgevonden het welk werkzaam genoeg was om flegts het zesde gedeelte der aangestookene by het leven te behouden, of fchoon zo wel hier als op andere plaatzen van Europa, ontelbaare onderzoekingen deswegens van de meest ervaarenfte mannen zyn gemaakt geworden.

Het eenigfte zekere middel is, om zig voor de aanfteeking te behoeden, en derzelve uitbreiding te beletten.

Doch men moet de aangestooke Dieren niet geheel zonder hulp aan de Ziekten overlaten, terwyl men verfcheide middelen heeft, die niet geheel zonder werking zyn, en waar door,

wanneer zy behoorlyk gebruykt worden, zeker een groot aantal Zieken kunnen gered worden.

DEZE MIDDELEN ZYN DE NAVOLGENDE.

1) Men wast de Snuyt en de Tong der Dieren vlytig drie, viermaal des daags, met een mengfel van een hand vol zoud, een theekopje vol Honing en 2 pond fcherpe Azyn (Wynazyn is werkzamer als Bierazyn).

Het is een Hoofzaak by al het zieke Vee, het welk eene flymige Tong, en een vuyle Mond heeft, hun deze deelen te verfriften, en te rynnigen, want terwyl de hoogfte wellust van de fchepfels in de fmaak en haare Tong legt, zo is niets, het welk haar zo zeer ter nederflaat, en haar zwak en moedeloos maakt, als een flymige fmaak in de Mond. Deze goede werking van het rynnigen der Mond toond zig by alle zieke fchepfels, zy worden ogenblyklyk meer levendiger en opgeruynder.

2) Men fpuyt dagelyks eenige maalen laauw water met wat Azyn en Honing in de Neus, om den aldaar zig verfamelende flym los te maken en weg te brengen. Hy kan menigmaal in zo eene groote meenigte zig aldaar bevinden, dat hy voor de lugt de weg toe maakt, en het bezwaarlyk ademaalen vermeerderd, terwyl zo wel Paarden als Hoornvee hunne lugt door de Neus, en niet door den Mond trekken. Deze infpuyting diend ook daar toe, om de ontstekking van de flymhuyd te verminderen, de ontlasting van de flym te bevorderen, het welk evenwel altyd nuttig is, want de fchepfels waar by

by de slym niet regt vloeijen wil , zyn altyd het sterkste aangevallen.

3) Zo aanstonds men het geringste teken van de Ziekte aan een der Dieren bemerkt, dan geeft men het zelve weinig of geheel geen droog voeder, maar in plaats van het zelve Roggemeel, of Zemelen in water omgeroerd of gekookt. Geeft het zieke Beest zo veel water te drinken als het wil, waarin wat Lynzaad gekookt is. Men kan ook het Lynzaad alleen tot een bry koken, wat daar van in het water roeren, zo dat het eenigfints slymagtig is, en dan het Vee te drinken geven. Ook is het nuttig, dit water een weinig met Azyn zuur te maken, of men kan in plaats van Azyn eenige droppels Vitriool zuur daar by doen, het welk minder kostbaar is.

4) Van het begin der Ziekten af aan, moet men het Vee alle morgen en avond een half pond *Lyn-Oly* met een vierde pond *Azyn* en een *Dragma Camfer* geven.

Nadenderden of vierden dag der Ziekte, geeft men het zieke Vee slegts des s'morgens dit middel van *Oly*, *Azyn* en *Camfer*, des avonds daar en tegen een drank van 2 lood gestoote *Geneverbessen* en een hand vol *Alsem knoppen*, een half loot *Salpeter* en een *Dragma Camfer*, met een half pond *Azyn*, en een vierde pond goede *Brandewyn* omgeroerd.

5) Klysteeren 2 tot 3 maal daags van laauw water met wat *Oly* en een loot *Salpeter* in ieder Klysteering, dit doet ook groot nut in deze Ziekte.

6) De Stal waarin de zieke Beesten zyn moet ook zeer lugtig weezen, op dat de lugt een vryen doortogt daar door heen heeft. In een
war-

warme digte stal, alwaar veele fchepfels te zamen staan, fterven er altyd meerder als in open stallen, alwaar flegts weinig zieken staan.

In grooter hitte is de Ziekte gevaarlyker als in koelder lugt.

7) Het is ook goed die Beesten met dekens toe te dekken, om de uitwaafeming te ondersteunen, en hoe lugtiger de stal is, hoe nuttiger de dekens voor de fchepfels zyn.

De inënting van de Ziekte is een van de beste middelen om deze plaag te verminderen, en verdiend altyd gebruykt te worden, zo aanftonds als men het beste middel der Plaag aantewenden of gebruyken wil of kan. Namentlyk de influyting van de aangestookene plaatzen, en het neerflaan van het aangestookene Vee.

Doch alle menigvuldige onderzoekingen en ondervindingen hebben beweezen, dat dit niet het zekerste middel tot redding is.

Ongeagt de veele in agt te neemen voorzigtigheeden, de dikwyls ongelukkig uitvallende ondervinding, van alle mogelyk aangewende voorzigtigheid, de onzekerheid waar in men wegens de goedheid van de inëntings materie zweeft, terwyl zy zomwylen te vergiftig en werkzaam, of te goed en kragteloos zyn kan, waar door het Vee of geheel niet, of flegts gering word aangestooken en voor de tweede maal de Ziekte krygen kan; het gewigtigste punt, dat de Inënting niet met voordeel by oude Beesten, het welk doch op verre na het grootfte gedeelte van het Vee in een Land uitmaakt, kan aangewend worde, het gevaar van aanfteeking waarin men diergelyk Vee by de Inënting van het jonge Vee zet, de noodzakelykheid waarin alle gesteld

worden om hun Vee te laten Inënten, wanneer een daar mede begint, om de natuurlyke aansteeking te ontgaan, dit alles verergerd de waarde der Inënting, en maakt het ten uitersten noodzakeelyk om alle middelen aan te wenden ten einde de Veeziekte op even die zelve wyze uit het Land te keeren als de Pest.

De Regels van voorzigtigheid die ieder Landman kan aanwenden, om de Ziekte van zyn Vee te verwyderen, wanneer zy in het Land regeerd, zyn de volgende :

1) Wanneer het Vee op de stal is, moet men daar voor zorgen, dat geen van de menschen die het Vee oppassen of melken, op een vreemde plaats komen, alwaar hy de aansteeking halen kan, of met lieden omgaan, waar van hy niet zeker is, dat zy aan een aangestooke plaats geweest zyn. Dat hy zyne lieden ook niet veroorlooft, Wol, Vlas, Wollekleeren, Hooy, Strooy of andere dingen, waar van men niet weet, dat zy van eene niet aangestooke plaats komen, aan te raaken, om te gaan of in bewaaring te neemen.

2) Alle de geene die in de stal koomen, moeten bovendien ongeagt deze voorzigtigheid nog niet veroorlooft worden, in hunne gewoonlyke kleederen in de stal te gaan, maar zy moeten biezondere kleederen daar toe hebben, die zy dan nergens anders aantrekken durven. In de staldeur moeten een paar schoenen staan die den geene aantrekken moet, die daar in gaat, want met de gewoonlyke schoenen kan van de algemeene weg aansteeking door de Mest van zieke of doode schepsels opgetreden zyn. Even gelyk moeten alle die in de stal wat te doen heb-

ben, eer zy daar in gaan hunne handen wasfen.

Geen vreemde by zy wien hy wil, moet veroorlooft zyn om in de ftal te gaan.

3) De ftal moet altyd toegehouden worden, opdat geen andere Schepfels, als Katten, Honden, Varkens, enz. die op opendlyke lands ftraaten kunnen aangeftooken zyn geworden, daar in koomen kunnen.

4) De fchepfels moeten op de ftal gewatert worden, en men moet verzekerd zyn, dat het water om te drinken fchoon en zuiver is, dat geen zieke Beesten daar uit drinken zullen, en dat geen onreinigheid of iets het welk aanfteeken kan daar in konde geworpen worden.

Kan men niet verzekerd zyn of het water zuiver voor de aanfteeken is, dan laat men het koken en wanneer het koud geworden is, geeft men dit aan het Vee.

Alle andere middelen om het water te zuiveren zyn onzeker, maar alleen door de hitte verliest het vergift zyn kragt, het mag flegts zitten waar het wil.

5) Men moet niet toestaan, dat wagens met Hooy of Stooy op die plaats durven koomen, alvoorens zy het voeder buyten voor de zelve hebben afgeladen en verbrand.

6) Wanneer het Vee des Zomers op het Gras gaat, moet het van een toereikend getal herders bewaakt worden, die oppafen kunnen, dat geen vreemde menfchen of fchepfels te naby het Vee koomen, deze herders moeten niet van het Vee op het veld gaan, maar zig in hutten daar by ophouden. Eeten en drinken moet hun van vertrouwde lieden gebragt worden.

Die het Vee melken, moeten die zelve voorzigtig-

zigtigheid met het verwisfelen van kleederen en het wasfchen der handen even gelyk als in de ftal gebruyken, en tot dat oogmerk moet een hut aan den ingang van het veld zyn.

Dit zyn de regelen van voorzigtigheid, die een ieder Landman voor zig zelve gebruyken kan, en die hem de moeiten wel zullen betaalen. Doch in deze is zo wel als in alle andere menfchelyke dingen de menfchelyke voorzigtigheid niet toereikende genoeg, wanneer de zegen van de Voorzienigheid niet daar by komt. Want de aanfteeking kan het Vee door Vosfen, Roofvogels, Honden en Katten toegebracht worden. Een zodanig fchepfel mag flegts een voet in de mest van een zodanig ziek Vee gehad hebben, dan kan het de aanfteeking verre omheen voortplanten. Hoe meer men ondertusfchen de aanfteeking voorkomt, zo veel te zekerder kan men hoopen dezelve te ontgaan.

2) VAN DE LONGZIEKTE BY HET VEE.

De Longziekte by het Vee toond zig door een meer of minder droogte, hevigen en flegts zagten hoest. Met dezen hoest is te gelyk hitte, koors en fpoedige ademhaling verbonden. Deze laafte omftandigheid neemt toe, wanneer het Vee wat gegeeten heeft. Eindelyk wil het Vee niet meer eeten, houd op om te herkauwen, gelyk in alle andere hevige Ziektens, den adem ftinkt, de Neusgaten, de Snuyt en de Tong is droog, als dan begint de Neus met een taaije materie te loopen. Eene groote magteloosheid en bezwaarlyk adem halen, een aanhoudend hoesten, eene drooge heete Tong en ftinkende

de Ademhaling, zyn tekenen van de dood, doch zyn deeze niet daar by dan kan men betering verwagten.

Deze Ziekte ontftaad van de fchielyke verandering der lugt, namentlyk van de warmte in de koude, wanneer het Vee in het najaar uit een warme ftal in eene koude lugt met veel regen gaat. De vorst kan ook deze Ziekte veroorzaaken.

De Ziekte is fterk, en vereist fpoedige hulp. Het is ten uiterften noodzakelyk, de zieke Beesten aan den hals ader te laten, en ieder volwasfen Beest, 3 tot 4 pond bloed af te nemen. Deze aderlating wederhaald men 3, 4, ja 5 maal in de byde eerfte dagen, wanneer het nodig zyn zoude, dat is te zeggen, zo lang als het bloed nog dik is, en een zwaare geele of graauwe fpekagtige huyd heeft. Want zoude het bloed dun zyn, en niet regt willen te zaamen loopen, wanneer het koud word, dan is het fchadelyk, ader te laten.

Men geeft aan het zieke Vee veel Honing, 1 loot *Salpeter*, dagelyks in water of met Honing verdund; men hangt hun een dampzak van zemelen in water gekookt, en warm in de zak gekoomen, voor de Neus; geeft het vlytig *Klyfteenen*, en handeld voor het overige daar mede, zo als by deze Ziekte by de Paarde gehandeld word. Den dampzak doet de Paarde in zodanige Borst en Long toevallen groot nut.

Het is wel onnodig te herinneren, dat men de zieke Beesten geen droog en hard voeder geven moet, maar flegts alleen een weinig zemelen met honing gemengd, om hun eenigfints

te verfterken. De gewoonlyken drank moet laauw water zyn, waar in een hand vol zemenen en een weinig honing is geroerd geworden. Bovendien geeft men het zieke Vee alle morgen een Pil van een loot *Zwavelbloemen*, of by gebrek van dezelve, even zo veel fyn gestoote *Zwavel* met honing gemengt. Wanneer de Neus begint te vloeijen, geeft men aan ieder ziek Beest een drank 's Morgens en 's Avonds van 2 loot *Alantwortel* met een pond water gekookt, en met honing vermengd.

Om deze toevallen by het nog niet aangeflooke Vee voor te koomen, is eene aderlating noodzakelyk, en als dan een drank van 2 hande vol *Kaasjeskruid* met 2 pond water gekookt, doorgelopen, en 2 loot *Salpeter*, en drie of vier lepels honing daar in geroerd.

3) VAN DEN BRAND AAN DE TONG.

Wanneer men aan de Tong van het Vee een roode of witte blaas of vlek ontdekt, die daar na zwart word, dan moet men aanstonds raad verschaffen, want deze blaazen zyn gevaarlyk, en veroorzaken dat het Dier aanstonds binnen 24 uren sterft, of veroorzaakt een brand aan de Tong, waar door dezelve verlooren gaat, en het Vee binnen korten of langen tyd daar aan sterven moet. Het is geen aanstekende ziekte, doch zy kan in een zeker distrikt het Vee aanvallen, zonder zig verder uit te strekken. Zy heeft zyn oorzaak gemeenlyk van vergiftige planten, van stilstaande vuyl water, of van Insecten.

Deze Ziekte, zo schielyk zy, wanneer men

geen hulp bezorgt, doodelyk is, zo gemakkelyk laat zy zig ook geneezen, en wel op de volgende manier.

Men sneid met een scherp mes de bladeren van de Tong weg, wast die plaats tweemaal des daags met dit volgende water: Neemt 2 pond *Azyn*, een vierde pond *Keukenzout*, 4 loot gestoote *Peper*, en een *Knoflook*. Het volgende water, wanneer men daar mede de Tong wast is ook goed bevonden geworden. Het zelve bestaat uit 2 pond *Brandewyn*, 2 loot *Camfer* en vier loot *Salmoniak*. Bovendien geeft men het Vee eenmaal des daags een drank van een half pond *Azyn* en 2 *Dragma Theriakel* en even zo veel *Camfer*.

Aderlaten is schadelyk in deze Ziekte; als een voorbehoed middel laat men evenwel de gezonde Beesten aderen, en geeft hun de volgende drank: Neemt van goede *Wynruyd* 4 hande vol, en 2 *Knofloeken*, kookt het zelve met 2 pond *Bier*, en vermengt hier in twee loot gevreeve *Camfer*. Van dezen drank geeft men ieder stuk Vee een vierde pond. De *Camfer* moet niet met het *Bier* gekookt, maar met een weinig *Brandewyn* gevreeven, eerst daar na vermengd worden, wanneer den drank een weinig koud geworden is.

4) DE HOEST.

Word by het Hoornvee even als by de Paarden behandeld.

5) VAN HET BLOEDWATEREN.

Dit word geneezen, wanneer men het Beest
alle

alle morgen een half pond Azyn geeft, waar in 2 loot fchiet kruid of half zo veel *Salpeter* is opgelost geworden; of een vierde pond Azyn met een half pond *Boomoly*, *Raap-* of *verschen Oly*. Een half loot Aluyn in 4 pond Melk opgelost, op eenmaal genoomen, is ook een goed middel. Om bestendig te drinken geeft men water, dat door het koken met *Lynzaat* slymerig gemaakt is geworden. Is deze Ziekte sterk, dan moet men even gelyk adêrlaten.

6) VAN DE BEROERTE EN DE VERLAMMING VAN HET AGTERDEEL.

Het geschied niet zelden, dat vette wel gemeste Osfen van de warme en ongezone lught der stal, als ook door hunne eigene volbloedigheid van de beroerte aangevallen worden.

By deze Ziekten is of het bloed in de hersenen uitgetreden, of de bloedvaten van de hersenen zyn zo zeer van het bloed uitgedeid, dat zy hun drukken. in deze omstandigheid vald het Dier, en sterft spoedig onder trekkingen, of het bloed dringd de Neus uit.

Is den Toeloop van het bloed tot de hersenen minder hevig, gelyk ook de drukking, van dezelve minder sterk, dan blyft het zomwylen alleen by eene Verlamming van het Agterdeel, waar by het Beest alleen de voorbeenen kan opligten; wanneer de Agterdeelen ongeroerd en als dood leggen blyven. Dit laatste toeval gaat niet zo spoedig voort. Men bemerkt in de verweeging gaarn een zekere zweer; het Beest is slaperig, en heeft zyne gewoone levendigheid verlooren.

Men kan deze Ziekte voorkomen, wanneer men de stal lugtig en koel houdt, wanneer men de friske buyten lugt door trekpateneenen vryen ingang en te gelyker tyd, de met uitwaseming van het Vee bezwangerde lugt eenen uitgang verschaft. Zoude deeze voorzorg niet toereikende genoeg zyn, om de Ziekte af te houden, dan neemt men tot aderlaaten en laxeer middelen zyne toevlugt. By een volkooime volwasfe Beest is hier toe een half pond *Keukenzout* met *Zyroop* of *Honing* te zaamen geroerd, diens-telyk.

Is het Beest reets van de Ziekte aangegreepen en plotselyk omgevallen, dan opend men de hals ader, laat veel bloed lopen, maakt de Kop met koud water nat, en geeft het Beest een scherpe Klyfsteer uit water, waar in Tabaks bladeren gekookt en zout is opgelost geworden.

Even deze middelen dienen by de Verlamming, slegts met dat onderscheid, dat men in plaats van koud water op de Kop te gieten, vlas met Brandewyn bevogtigd, in de groote van een vlakke hand ergens op de Lenden aansteekt en verbranden laat, zodanig dat zulks aan het Beest pyn en ontsteeking aldaar veroorzaakt. De daar door ontstaane verettering trekt men met oplegging van versch geperste *sap van Radyzen* of *Mirikswortelen*.

7) HET LENDEBLOED.

Zo noemt men alle Ziektens, waar by zig in den Endeldarm geronne bloed bevind, het welk gedeeltelyk met de mest afgaat, gedeeltelyk zig door onderzoeking vinden laat. Dit toeval heeft

heeft zyn oorzaak van de volbloedigheid, en kan door tydig aderlaten vermeid worden. Gedurende de Ziekte vergaat de Dieren den Eetlust en de Buyk is buyten gemeen uitgespannen.

Om deze Ziekte te geneezen, is het beste om het Beest met koud water over de Lenden te begieten. Dit kan tweemaal op eenen dag geschieden. Ieder morgen en avond geeft men een half loot *Salpeter* en een loot gepulvriseerde *Gentiaanwortel* met water aangemaakt, en als een drank aan het Dier ingegeven.

Men kan dit Pulver met honing tot een deeg maken, en het zelve in de manier van Kogels of Pillen geven.

8) DE TROMMELZUGT OF HET OPBLAASEN VAN HET VEE.

Deze Ziekte heeft haare naam daar van, dat het Vee by dezelve eenen zo zeer gespannen Buyk bekomt, zo dat het dikwyls in gevaar schynt te zyn om te barsten. Dit toeval ontstaat gewoonlyk daar van, dat het Beest te schielyk en te veel versch Gras, Klaaver of ander versch voeder eet, voornamentlyk wanneer men dezelve in het Voorjaar het eerst op eene goede en vette wyde dryft. Dit versch voeder word namentlyk zo spoedig verduwd, en ontwikkeld zo veel lukt op eenmaal, dat zy niet door het Darm-Canaal kan uitgebragt worden. Dezodanig ontwikkelde en ingeslootelukt blaast ondertusfchen de maag en het gedarmte in eene zo hoogen graad op, dat de bloedvaten daar van gedrukt, den omloop van het bloed verbinde-

ren, en het Beest verstikt word. Ten minsten veroorzaakt doch den door de uitspanning veroorzaakte pyn, eene ontsteeking.

Tegen deze Ziekte bediend men zig van het volgende middel: Namentlyk men steekt het Beest een gat in de zyde waar door de lugt een uitgang bekomt. Deze opening maakt men met het zelve instrument, waar mede men by menschen de Waterzugt in den buyk aftapt, namentlyk den zogenoemde *Troisquart* het is een ronde Priem, ter dikte van een kleene pypesteel, drie duym lang, met een driekantige scherpe en korte punt. Deze Priem is in een zilver hegt tot aan gezegde punt ingeslooten. Met dit hegt omgeven, word het Instrument in den buyk ingestooken, als dan trekt men de Priem daar uit, en laat het hegt steeken, op dat de lugt hier door haaren uitgang neemen kan, want zo schie-lyk als men het hegt daar uittrekt, fluyt zig de opening wederom toe.

Meerendeels kan men ook zonder deze handgreep het Beest helpen, wanneer men in tyds het volgende middel gebruykt: Men kookt ongeveer een vierde pond vet pyn of sparre Hout, het zy in spaanen of geraspeld, met twee pond Wyn of Brandewyn en een even gelyk deel water. Dezen drank geeft men het zieke Vee laauw. Als dan zet men het zelve een Klysteer van zout en water, of van afgekookte Tabaksbladeren met zout, om de lugt door de natuurlijke weg uit te brengen.

9) ZWEEREN AAN EN OM DE SNUYT.

Niet zelden bekomt het Vee, uit tot heden
nog

nog onbekende oorzaaken schurfagtige Zweeren voornamentlyk rondom den Snuyt. Zomwylen vind men dezelve in de Snuyt of aan de Tong en zy verhinderen het Beest in 't eeten.

Deze Zweeren heeld men, wanneer men dezelve door een afkookzel van spaanderen van Pynboomen hout in bier of water reinigd, tot dat zy beginnen op te droogen; alsdan smeert men dezelve met zout en honing.

10) LOSSE TANDEN.

Gewoonlyk by oud Vee, maar ook by jong worden de Tandens los, zo dat zy daarom niet goed kunnen kauwen. In deze omstandigheid vryft men de Tandens tweemaal des daags met een afkookzel van een hand vol Rozemarein bladeren in een half pond Azyn.

11) DE ZIEKTE DER KLAAUWEN.

Dit is een toeval aan de Voeten, waarby men aanstonds bemerkt, dat het Beest gaat hinken. De Klaauwen worden heel pynnelyk en ontsteeken. De Kroon boven het Hoorn word heet en gezwollen. Hier op koomen Zweeren om de Kroon, tusfchen de Klaauwen of aan byde zyde, zy geeven een stinkende vogtigheid van zig, en eindelyk maken zy het Hoorn los zo dat het afvald. Deze slegte omstandigheid is gaarn met de zo even aangehaalde Snuyt zweeren verbonden.

Den afval van het Hoorn of de Klaauwen komt men voor, wanneer men de voeten vlytig met koud water baaid, waar in een weinig

Zout

Zout is opgelost geworden. Men gebruykt dit middel aanstonds, zo haast men bemerkt dat de voeten pynnelyk worden, of de Beesten beginnen te hinken. Heeft de Ziekte reets zo zeer de overhand genoomen, zo dat dit middel niet meer wil helpen, dan maakt men een omslag van roode Bolus, of by gebrek van dezelve uit Bak aarde of Leem met drie deelen water en een gedeelte Lootazyn tot een deeg geroerd. Dezen omslag legt men dik om de gezwollene voet, en maakt hem altyd weder met Lootazyn nat, zo spoedig hy begint droog te worden. Is reets wat van het Hoorn los, dan snyd men het zelve tot aan het gezonde weg, en smeert de plaats met dikke Terpentyn, voor het overige blyft men met den omslag voortvaaren.

12 VAN ZWEEREN EN HEETE GEZWELLEN.

Het Hoornvee bekomt zomwylen een groote heete Zweer of Gezwel, het gewoonlykste aan de Borst, en zomwylen ook aan de schenkels, de Lenden of den Hals, zy word even zo als den Buykworm by de Paarden geneezen, het mag ook zitten waar het wil. Ziet No. 18. 19. en 20 onder de Ziektens der Paarden.

13. VAN HET SCHURFT, UITSLAG EN ZWEEREN AAN HET UYER EN ANDERE PLAATZEN.

Het Hoornvee krygt zomwylen Schurft aan den Hals, op de Rug, en zomwylen alleen aan het Uyer. Men geeft het zieke Vee alle morgen een loot fyn gestoote Zwavel met honing

ver-

vermengd, en wast voor het overige den Uitslag met het volgende middel: Neemt twee loot Tabaks bladen, twee handen vol Beukasch kookt het zelve met twee pond water, zeigt het door, en wast daar mede de plaats waar zig den Uitslag vertoond. Een Zalf van 4 loot Zwavel en een half pond honing is ook zeer goed, voornamentlyk om het Uyer daar mede te smeeren. Zyn even genoemde deelen slegts huydeloos, of open wond zonder werkelyk Schurft of Uitslag, dan smeert men dezelve met die by de Apothekers gevondene Koezalf uit Lootazyn en Boom-Oly.

14) VAN GEZWELLEN EN KNOOTEN AAN HET UYER.

Wanneer het Uyer van de Koeijen opzweld, warm en heet word, dan wil dit Gezwel gaarn tot verettering overgaan, en dit moet dan gelyk een andere verzweering geheeld worden. Doch het gaat dikwyls zeer langzaam met de Etering, wanneer men niet met daar toe dienende middelen dezelve helpt. Aanstonds by het begin zoekt men het Gezwel of de Knooten door aanhoudend zagt vryven met Camfer in de vlakke hand, of met Diaanszalf of Lynoly, alwaar op twee loot Zalf of Oly 3 Dragma Camfer vermengd zyn, te verdeelen. Verdeeld en word dit Gezwel niet binnen de 2 dagen zagt, maar neemt in tegendeel in hitte, hardigheid en pyn toe, dan moet men warme Haverdegort daar om slaan, en het daar mede warm houden, om het zo doende aan het etteren te brengen.

ZIEKTEN DER SCHAAPEN.

1) SCHAAPPOKKEN.

Schaappokken is een Ziekte, die zekerlyk geheel aan de Pokken van den mensch gelyk zyn. Het eerst, dat men by deze Dieren wanneer zy de Ziekte krygen zullen, bespeurd, is een tegenzin voor het eten, en eene Zweering, het openbaard zig 1. 2. ja 3 dagen te vooren, eer de vlekken te voorschyn koomen.

De tegenzin in het eeten is grooter of geringer, nadien zy hard of zagt aangevallen zyn.

Zyn zy nu minder Ziek, dan eeten zy gedurende de geheele Ziekte, die sterk aangegrepen worden, eeten van zelve niets, doch drinken meerder.

Zy herkauwen niet, wanneer zy Ziek geworden zyn.

Haare oogen worden dik, rood en druypend, uit de Neus vloed een dikke witte, doch zelden geele slym. Zy blyven op eene plaats staan, die geene welke zeer ziek zyn, hebben koude Ooren; zy laten den Kop hangen, kruypen met de agter en voor voeten te zaamen. De uitbrekende vlekken zyn eerst rood, daar na worden zy geel en droog, andere zyn violet en zwart, deze laatste etteren niet, en zyn altyd doodelyk. Zomwylen lopen zy te zaamen, en de te zaamen loopende zyn veel slimmer als de onderscheide.

De Wol vald af, alwaar de Pokken gezeeten hebben.

By die, welke veel Pokken hebben, zweld de Kop en het Lichaam. Eenige hebben slegts wei-

weinige Pokken, men heeft zelfs wel by eenige waargenoomen, dieer slegts een had, welk de groote van een Gezwel hebben, zig aan de Ooren, de Kaaken, de Voet (of iets diergelyds plaatst, en het aangevalle deel verderft. Eenige sterven eer de Pokken uitkoomen, andere 3, 4 of 8 daagen na dat zy uitkoomen.

Het beste middel tegens deze Ziekte, wanneer men dezelve gewaar word, is, de Schaapen van binnen aan ieder agter schenkel een *Spaansche Vlieg* te leggen, alwaar slegts weinig Wol is. De plaaster moet de groote van een Kroon hebben, dik bestreeken en goed vast gebonden zyn. In plaats van de plaaster kan men een Zalf van 1 loot *Spaansche Vliegpoeder* met 8 loot *Lyn-* of *Boomoly* gebruyken.

In plaats van de *Spaansche Vlieg* kan men ook met groot voordeel een hennepesnoer ter dikte van een stroohalm door de huyd van den Buyk of de Borst trekken. Dit trekt de Pokken en hitte van de Kop en de binnenste deelen weg, zo dat de Ziekte daar door zeer verligt word.

Inwendig geeft men aan ieder Schaap alle morgen een Dragma *Chinapoeder*, en een half Dragma *geveeye Camfer* met een Eydooijer verment, en met warm water het Schaap in den hals gegooten.

De Schaapen, die slegts weinig aangegreepen zyn, hebben de *China* niet nodig, men geeft haar slegts alle morgen een half Dragma *Camfer* tot een Poeder gemaakt, en met een weinig zout vermengd. Over het geheel geeft men alle zieke Schaapen drie of vier maal daags eene dunne doorgezygde Gerste soep met een weinig honing, en een leepel vol Azyn te drinken. Men moet

moet bovendien de Schaapen des Zomers voor de hitte en des Winters voor de koude bewaaren, want byde verergeren de Ziekte, een zuuyvere koele lugt is de beste.

Al te veel zieke Schaapen in eene stal is schadelijk, wanneer de ruymte niet zo veel grooter is. Wat de Oogen aanbelangt, die gaarn tobakken, en met materie beloopden, dan moeten dezelve vlytig met laauwe melk en water gebaad worden. Een weinig *Safraan* kan men hier goed by gebruyken.

Wanneer men de Schaappokken zodanig behandeld en niet versuymd, haar veel Gerste soep te drinken geeft, dan kan men hoopen, wanneer zulks anders het jaargetyde veroorlooft, en het weer nog te warm nog te koud is, dat de Ziekte zonder gevaar doorgestaan word.

2) VAN HET DRAAIJEN DER SCHAAPEN.

Is een soort van duyzeling, het Schaap houdt het hoofd op de zyde, en loopt in de ronte.

In deze Ziekte hebben de Schaapen of alleen een ontsteeking in de Neus of in de Hersenen. Men vind ook wanneer men dezelve na de dood opend een blaas in de hersenen, waarin een Worm zig bevind. Wanneer deze ontsteeking de duyzeling veroorzaakt, dan heeft het Schaap hitte, sterke ademhaling, en alle toevallen van Koorsen, moet ader gelaten worden, en alle dagen een *Dragma Salpeter* met honing neemen. Is daar by geen Koors, dan is het een Worm, en als dan moet men het Beest spiritus van Harshoorn in de Neus spuyten, en 10 tot 12 droppen Oly van Harshoorn met

met wat Brood tot een Pilgemaakt, ingegeven worden.

3) VAN DE WOODZIEKTEN

Dit is een Rotziekten, waar aan de Schaapen onderworpen zyn, die in houtgewasfen en laage vogtige gronden weiden. In het begin van Juny met de warmte heeft zy gemeenlyk haar begin, en houd in Augustus met regeeren op. Men ontdekt by het begin dezelve daar aan, dat de zieke Schaapen zig van de andere afhouden en langzamer gaan. Zy eeten weinig, en alleen de punten van het Gras, de Ooren van haar hangen, en den Buyk is vlak, de Oogen zyn flaauw, donker, tranend en meestendeels toe, de Lippen, het geheemelte en de Tong worden bleek. De Neus is van een dikke slym verstopt. Dikwyls is het hoofd als ook zomwylen de voorbeenen gezwollen, en het Schaaap legt op de Knieën. Drukt men de zieken over de Lenden, dan vallen zy ligt om, de Wol aan de Kop en de Borst is zeer week, zy zoeken de fchaaduw, en zyn van Infecte en Vliegen zeer geplaaft. Eindelyk laten zy den Kop hangen, de rug word krom, de voorfte en agterfte voeten ftaan te zamen. Het adembalen word bezwaarlyk, de Borst beweegt zig fterk. Eindelyk komt een fchuymend slym uit den hals, de Beenen worden koud. Eenige drinken veel, andere geven dun bloed met den onraad, de Pis, of uit de Neus van zig. Alle zieke Schaapen, die bloed van zig geven of waar by zig de fchuymende slym verftoond, fterven.

Deze ziekte duurd zes, agt tot tien dagen, dikwyls langer, doch zelden korter, van den dag

aan te rekenen, dat zy ophouden te herkauwen. Die, welke deze Ziekte doorstaan herhaalen zig langzaam.

Deze Ziekte vald de Schaapen aan, die op vogtige en met mosch bewasfe plaatzen in het biezonder in houdgewasfen geweid hebben. Zy houd op, wanneer de grond door de warmte opgedroogd is.

Schaapen die honger geleeden hebben, zyn hier aan het meeste onderworpen.

Nat en koud weder verergerd deze Ziekte, Een en twee jaarige Lammeren zyn merendeels aan deze Ziekte blootgesteld, voor het overige is zy niet aansteekende.

De aan deze Ziekte gestorve Schaapen worden smal, en zwellen niet op, gelyk na andere Ziektens gewoonlyk. Het duurd lang, eer zy beginnen te stinken. Opend men dezelve, dan vind men een bruyn water in de Borst, en de Buyk holligheid. De Long en het vel van de Borst zyn met waterblazen (*Hydatides*) bezet. De Lever is groot en bleek, de Galblaas groot, de Waterblaas kleen, en heeft zomwylen bloedig water in zig; de Nieren zyn gezond, de bloedvaten zyn zeer weinig opgevuld.

De Ziekte word zeer verzagt, wanneer men het zieke Vee, zo lang het nog iets eeten kan, Lynkoeken geeft, waar van de Oly is geperst geworden. By gebrek van dezelve neemt men Rogge zemelen. Even gelyk geeft men dagelyks een loot Zout met wat Tymiaan vermengd, en verhindert het drinken.

4) DOORLOOP OF DIARREE.

Is aan de voorige Ziekte zeer gelyk, doch begind niet met zo eene groote mattigheid. Zy heerst in het Voorjaar en in den Herfts, en ontstaad van vogtige en koude lugt, als ook van vogtige wydens.

De aangevallene Schaapen laten de Kop hangen, verliezen de lust tot eeten, uit de Neus vloed een wit etteragtige slym, zy bekoomen eenen Doorloop zonder afgang van bloed, en sterfen zomwylen na drie of vier dagen.

By het openen van dezelve vind men de Long vol met bloed, de slymhuyd aangestooken, en het onderlyf van lugt opgeblaazen.

Wanneer men de zieke op hoogleggende drooge wyden dryft, haar Zout en Alsem geeft, en by gebrek van droog voeder Roggestrooy en zemelen van Roggemeel eeten laat, dan staan de meeste deze Ziekte door.

5) DE LOOP.

Deze Ziekte krygen zomwylen Schaapen, die op hooge en drooge plaatzen weiden, wanneer des Zomers de hitte sterk is. Vette Schaapen worden eerder aangevallen als mageren.

Het zelve komt onverwagt en schieelyk. De aangevalle Schaapen staan op eenmaal stil, worden duyzelig in de Kop, en ontlasten bloed door den Endeldarm of de Pisweg, doch zeer zelden door den Hals.

Wanneer men de aan deze Ziekte gestorvene Schaapen opend, vind men de Vaaten van het Hart en de buytenste deelen zeer met

bloed opgevuld, en de Milt grooter als gewoonlyk.

Zelden kan men deze Ziekte geneezen. Edog door aderlaten kan men dezelve by vette Dieren voorkoomen, gelyk ook wanneer men haar veel zuuring en Zout te eeten geeft.

6) ONTSTEEKING VAN DE SLYMHUYD.

Dikwyls sterven de Schaapen zeer schielyk, zonder dat men een Ziekte gemerkt heeft, en na de dood vind men geen ander ongemak als dat de huyd van de Neus ontstooken is, en deze ontsteeeking door middel van de Reukspieren het voorste gedeelte van de hersenen mede gedeeld heeft, alwaar men zomwylen teekenen daar van vind.

Ontdekt men deze Ziekte vroeg genoeg aan de traagheid der Schaapen, gebrek aan Eetlust, hitte der Oogen en langzamen gang, dan kan men dezelve geneezen, wanneer men een naald van anderhalve stroohalm breed door de Neus en de midde zeenuw van dezelve steekt, zo, dat het sterk bloed. Als dan spuyt men laauw water met wat honing in de Neus, en geeft dagelyks een half Dragma *Salpeter* met een weinig honing, slegts zo veel als op de punt van een mes leggen kan.

7) VAN DE GEEL EN WATERZUGT.

Zomwylen bekoomen de Schaapen de Geelzugt, die men daar aan kend, dat het wit in de oogen geel word, en de Schaapen de lust tot eeten verliezen en slap worden.

Men

Men geeft in deze Ziekte, alle dagen een dragma gepulvrifeerde *Gentiaan*, wortel en even zo veel *Venetiaansche-Zeep*, met een weinig honing vermengd. Men geneest zo wel deze Ziekte, als ook de Waterzugt, die hunnen oorsgrong van een verstopping der Lever heeft, veroorzaakt door Leverwormen, wanneer men de Schaapen gestaadig Zout, en zomwylen *Alsemknoppen* geeft.

8) VAN HET SCHURFT BY SCHAAPEN.

Het Schurft by de Schaapen is van tweedery aard; de eene plaatst zig alleen aan de Kop, en wanneer zy verder gaat, dan grypt zy de plaatzen aan alwaar het Schaaap geen Wol, maar slegts korte hairen heeft. De tweede foort zet zig in de Wol. Byde foorten worden gemakelyk geneesen. Men behoeft slegts by het Schurft in de Wol, dezelve af te scheeren, anders laat zy zig niet goed heelen.

Wanneer men de Schaapen alle morgen een Dragma fyn gestoote Zwavel met honing vermengd geeft, en haar wascht met water waar in Tabaks bladen en Benkasch gekookt is geworden, dan heeld men deze Ziekte. De Schurft op de Kop kan men ook heele door het wasfen met water, waar in *Mercurius Sublimatus*, 1 dragma in twee pond water is opgelost geworden.

9) VAN DE LUYZEN.

By Schaapen kan men dezelve het beste en minst schadelyk voor de Wol met Oly van Tichelsteen en of anders eenen anderen brandbaaren

Oly, Vet of Botter verdryven; want alle brandbaaren Oly dood de meeste Insecten.

Bovendien kan men eens vooral aanneemen dat vogtige Wydens, Moschagtig voeder en warme stallen, de meeste Ziekte der Schaapen veroorzaaken. Deze omstandigheden moet men zoeken te vermeiden, wanneer men gezonde en met veel Wol voorziene schaapen hebben wil. Uit de ondervinding zal het bekend zyn dat de Wol altyd sterker in de koude dan in de warmte wast.

VAN DE ZIEKTENS DER VARKENS.

1) VAN DEN AGTERBRAND.

Dit is de gewoonlyke Ziekte der Varkens. Men kend dezelve daar aan, dat de Varkens het agterste gedeelte niet beweegen kunnen, maar veel meer aan dit gedeelte lam en onmagtig worden. In de Mond, aan de Tong, en in den Hals bevinden zig kleene blaardjes, en wanneer men Borstels uittrekt, zyn dezelve aan de eynde bloedig. Men geeft in deze Ziekte alle morgen een Pil van 1 half loot *Antimonium*, 1 *Dragma Zwavel*, en 1 half *Dragma Camfer* met een weinig meel en honing.

2) VAN DE PUISTEN OF VINNEN.

Puisten noemd men een Gezwel aan de zyde van den Hals by de Varkens: in een minderen graad zetten zy kleene Knooten over al in het Spek, die men niet uitwendig kennen kan.

Men vryft de plaats met laauwe Pis, en geeft 3 tot 4 morgens na elkanderen 1 half loot geftoote *Lauweriebesfen*, even zo veel *Antimonium* en een weinig honing. Eenige doen een aderlating op de Tong.

3) VAN DE GAL EN LONGZUGT.

Dit zegt men van Varkens wanneer zy afteeren en mager worden.

Een loot *Antimonium* en 1 half loot *Venetiaansche Zeep* in water opgelost, en alle dagen gegeven, geneest deze ziekte.

VAN HET ADERLATEN.

Dik bloed, te veel bloed en ontsteeking, vereist aderlating.

Wanneer de Beesten dik bloed hebben, dan zyn zy zeer loomagtig, hebben zy te veel bloed, dan zyn zy kortaamig, en worden ademloos, wanneer zy loopen. By fchepfels, die te veel bloed hebben, zyn alle bloedaderen gespannen en groot. Met dik bloed wafemen zy niet genoeg uit, en haare Pis is dik en heet. Zo wel met dik als met te veel bloed zyn de Beesten aan de ontsteekende Ziektens onderworpen, wanneer zy of plotselyk warmte en koude met elkanderen verwisfelen, of haar bloed te gelyk fcherp is. Dik bloed geeft ook gelegenheid tot pyn in de gewrigten, ftyvigheid in de leeden en vervangenheid.

Gebrekk aan beweging en overvloedig goed voeder geeft volbloedigheit.

Dit moet men door aderlaten verhelpen, en door arbeid en beweging voorkoomen.

Men kan deze Beesten overal aderlaten, alwaar men bloedaderen zo groot en zo na onder de huyd vind, dat men dezelve openen kan.

De werking van het aderlaten is de verdunning van het bloed en de vermindering van derzelve meenigte. Deze werking volgt altyd, men mag ook openen welke ader men wil.

De grootste aderen zyn de beste tot het aderlaten, terwyl zy gemakkelyk te openen zyn, en in korter tyd een grootere meenigte bloed geven. De werking der aderlating is altyd het kragtigste, hoe spoediger men de verlangde quantity bloed bekoomen kan.

Het is alzo daarom, en in het biezonder by innerlyke Ziektens altyd het beste de zogenoemde Hals of Longader te openen, terwyl zy by alle Creaturen de grootste is, alwaar men bykomen kan, om een gat daar in te maken.

De meenigte van het af te tappene bloed is onderscheide na de groote en de omstandigheid van het Beest.

Een volwasfe Paard kan men gaarn altyd 4 pond bloed afneemen, doch een kleender Paard 2 tot 3 pond.

Koeijen en Ofsen kan men even gelyk tot 4 pond bloed afneemen.

Schaapen en volwasfene Lammeren verdragen 1 pond, Varkens 1 en een half tot 2 pond.

Doch wanneer men in eene Ziekte een Creatuur reets eenige malen gelaaten heeft, dan neemt men daar na altyd wat minder. Ontdekt men in eene Ziekte, dat het bloed niet regt te

zaamen lopen wil, dan moet men meer aderlaten, en het zal geen schaaden doen.

VAN HET KLYSTEEREN.

In het gemeen geloofst men, de Klysteeren dienen slegts daar toe, om aan een Creatuur opening te verschaffen, wanneer het eene verstopping heeft, en alzo is het van geen nut, wanneer daar geene verstopping is.

Doch de Klysteeren dienen niet allen by verstopping, maar zy zyn ook zeer goed om de binnenste hitte te verminderen, en de scherpte in de Maag en Darmen te dempen, welk vermogen door hunne trekking op de Darmen, hitte en Koors vermeerderen. Zy dienen ook daar toe om het bloed te verdunnen, terwyl zy even zo wel als het gedronke water uit de Darmen ingetrokken worden, en wanneer zieke Creaturen niet drinken willen, dan zyn Klysteeren nog zo veel te noodzakelyker. Tot het Klysteeren bediend men zig gewoonlyker wyzen van water met een hand vol *Lynzaat* gekookt, doorgezegen, en hier by een hand vol *Zout* gedaan. Ook mengt men gaarn een half pond *Boom Oly* of *Lyn-Oly* tot ieder Klysteer. Word het Klysteer gezet, om by verstopping van het Lyf opening te hebben, dan moet men meer *Zout* daar by doen, 1 pond *Zout* op 2 pond warm water en 1 half pond *Oly*.

Klysteeren voor een volwasfen Paard moeten vier pond houden, tot groot hoorn Vee behoord even zo veel, en men kan de Klysteeren in zyn geheel niet zeer ligt te groot maken. Het mees- te heeft men zig voor te groote warmte te hoe-

den, liever mag het een weinig te kout zyn.

Een kleen weinig meer als laauw, is de regte warmte

Klysteeren zet men of met een spuyt, die 4 pond inhoud, of met een groote Osse blaas, aan welkers Hals men een houte pyp van anderhalf vierendeel El, en van de wyte, dat men een kleene vinger daar in steeken kan. Men kan zig ook hier toe van een kleene blekke ketel bedienen, die 4 tot 6 pond inhouden kan, en een hals of pyp van anderhalf vierendeel El lang, en een duym wyte heeft. Wil men met deze Instrumenten het Paard of een hoorn Beest een Klysteer zetten, dan zet men het zelve op een plaats neder, alwaar het Creatuur met het agter gedeelte hoog, en met de voorbeenen laag staan kan. Men steekt dan de pyp langzaam in den aars, en giet met de ketel toe, op dat het Klysteer na binnen gaat.

Als dan roerd men het Creatuur wat, op dat het Klysteer door middel van de beweging in de Gedarmtens gebragt kan worden. Is het Paard te Ziek, zo dat men het niet omvoeren kan, dan kan het ook in de stal staan blyven. Geeft hy het Klysteer te spoedig van zig, dan zet men wederom een ander, tot dat het, dit ten minsten een quartier uur by zig behoud.

L Y S T.

VAN DE ALGEMEENE GENEESMIDDELEN VOOR
HET VEE, DIE MEN ALTYD MET NUT
BY DE HAND HEBBEN KAN.

No. 1.

ZEEP-BRANDEWYN.

Word van 4 Loot groene Zeep opgelost in twee pond sterke Brandewyn, bereid.

Dit middel is goed, om verrekkingen en gezwollen, die men verdeelen wil, te baaden.

Men kan hem door byvoeging van 100 drop-
pen Terpentyn-Oly versterken, en dan dient
hy daar toe, om Gallen, Nagels van Voetyzers,
Pyphaken en andere diergelyke Gezwollen me-
de te verdryven, wanneer zy niet te oud zyn.
Wil men hem tot verdeeling van pynlyker en
heeter Gezwollen gebruyken, dan neemt men
in plaats van Terpentyn-Oly 1 Loot Camfer
daar by.

No. 2.

DIGESTIE ZALF.

Word uit een pond Terpentyn en 2 Loot
Terpentyn-Oly met 6 Eyerdoojers wel omge-
roerd, vervaardigt, zo dat het eene Egaale gee-
le Zalf word.

Met deze Zalf moeten alle Gezwollen, die week
zyn, en veel etteren, behandeld worden. Ge-
lyk ook alle Zweeren, die in de naden der Bee-
nen, Knorbeenderen en Scheenen zig bevinden,
ver-

verbonden worden. Hier by behooren onder andere de Zweeren aan de Schoft, de kroon en andere deelen van de Voet.

No. 3.

BASILICUM ZALF.

Word uit Pek, Harst en geele Was van ieder 4 Loot met 1 pond Boom-Oly by een zagte warmte te zamen gefmolten, vervaardigd.

Van deze Zalf kan men zig by zodanige Zweeren bedienen, die niet behoorlyk willen etteren, droog en hart aan den rand zyn. Zy doorweken en bevorderen de ettering, die tot heeling van een Zweer noodzakelyk is. Ook is zy dienstelyk, om hard en droog Hoorn aan de Heup te doen week worden, wanneer men de Kroon daar mede smeerd. Doch zy moet niet gebruykt worden by Beenderen, Scheenen en Knorbeenderen.

No. 4.

EGYPTISCHE ZALF.

Hier toe neemt men 4 Loot fyn gestoote Spaansgroen, 1 pond en 12 loot Honing, en kookt het in een zo groote aarde Pot, dat by het schuymen niets daar over kooken kan.

Van deze Zalf kan men zig bedienen, om de Mock of Rasp uit te droogen, wanneer dezelve vloeid. Zy is ook nuttig in alle die ongemakken, alwaar het uitgewasfene Vlees al te los en sponsagtig is, en eene te dunne wateragtige ma-

terie geeft. Zy is opdroogend en wederstaat het verrotte.

No. 5.

HOORN-ZALF.

Bestaat uit Boom-Oly, geel Was, Varkens reuzel, Venetiaansche Terpentyn en Honing onder elkanden, en laat het zelve als dan koud worden.

Deze Zalf diend om de Kroone by Paarden te smeeren, wanneer zy hard Hoorn hebben. Den Hoef zelve smeert men met siroop.

No. 6.

CAMFER-OLY.

1 Loot Camfer word met een paar droppen Brandewyn tot een Poeder gewreeven, en met een half pond Lyn-Oly en een vierde pond Terpentyn-Oly vermengd.

Dezen Oly is dienstig om de styvigheid in de leeden te verdeelen, den schouder, het Onderlid van den Voet en andere deelen te smeeren, wanneer zy verrekt worden.

No. 7.

VERDEELEND E SPIRITUS.

Bestaat uit 3 Loot Salmoniak en 4 Loot Potasch, ieder op zig zelve tot pulver gestooten, als dan in 2 pond Brandewyn, benevens 2 Lepels vol Terpentyn-Oly gemengd, en 24 uren wel toegemaakt staan laten.

De-

Deze Spiritus diend tot verdeeling van de styvigheid na de Lendelammigheid, by Waterspat en Vloeigal, Gezwellen aan de Schoft van het Zaaldrukken enz.

No. 8.

OPDROOGEND WATER.

Vervaardigd men uit 2 Loot blaauwen Vitriool in twee pond schoon water, opgelost.

Het is dienstig om scherpe Zweeren te wassen die zig uitbreiden, of stinkende sponsagtige Zweeren, waar by wild vlees voorhanden is. Is even gelyk dienstig om de vloeijende uitwassen aan de Billen of de Rasp, Mock en diergelyke te geneezen.

Wild vlees verteerd men door het instrooijen van blaauwe gestampde Vitriool.

Even dit Poeder is ook dienstig op de vuyle straal te strooijen, en als dan met Terpentyn-Oly te smeeren. Even zo behandeld men Zweeren aan de Kroonen.

No. 9.

SPIRITUS VAN SPAANSE Vlieg.

Men giet op 4 Loot Spaanse Vliegpoeder, 2 pond Brandewyn, en laat het drie dagen staan.

Deze Spiritus diend om den schouder, wanneer hy van de Lendelammigheid styf is, te baaden wanneer No. 7. niet toereikende genoeg is, hy verdeeld ook Beenknoten, Knobelgezwellen en het eerst beginnende Spat.

No.

No. 10.

SPAANSE Vlieg ZALF.

4 Loot Spaanse Vlieg water word in 10 Loot Varkens smout, of 8 Loot Lyn-Oly en 1 Loot of 2 lepels vol Terpentyn-Oly omgeroerd.

Deze scherpe Zalf diend even gelyk om de Lendelammigheid, de Schouders en andere styve deelen te fineeren, wanneer andere middelen niet helpen willen.

No. 11.

DROES POEDER

Neemt een pond Antimonie Lever, 1 pond bloem van Zwavel, 1 pond Gentiaanwortel, 1 pond Eyerschaalen, een half pond Geneverbesfen, vier Loot Vennekool zaat, en 8 Loot fyn gestoote Eyzervylspanen, stoot dezelve tot een Poeder, en mengt alles onder een.

Van dit Poeder geeft men het Paard dagelyks 2 Loot, om de koking te bevorderen, de Maag te versterken en te reinigen, wanneer het Paard van het eeten geraakt en mager word, offchoon het veel eet, wanneer het Wormen, Droes of andere looping na de Kop of Borst heeft. Te gelyk diend in alle deze omstandigheden dagelyks 8 Loot zout op het eeten geeven. Het is voor het hoorn Vee in gelyke omstandigheden dienstelyk.

LAXEERDRANK.

1 Loot Aloë word fyn gemaakt met 1 pond Keukenzout onder een gemengd, en met 2 pond water gekookt, en aan het Paard laauw zynde gegeven, gelukt dit niet, dan geeft men na drie dagen denzelve drank, want het is niet dienstig, aan een Paard een te groote hoeveelheid op eenmaal te geven, ten einde geen Kolyk te veroorzaaken.

No. 13.

VERKOELEND OOGWATER.

Is een half Loot witte Vitriool in twee pond schoon water opgelost.

No. 14.

VERDEELEND OOGWATER

Neemt een Dragma Camfer met 5 tot 8 drop-
pen Brandewyn gevreeven, 1 Dragma Borax,
een half pond Vennekool water, en vermengd
het zelve.

Om het Oog te baden drukt men dit water
met een spons daarin, de Oogen moet men niet
met een doek of lap vryven of baden.

Buyten deze middelen moet men nog met Sal-
peter, bloem van Zwavel, Camfer, Terpentyn-
Oly, Lyn-Oly en Honing voorzien zyn.

Deze aangehaalde middelen zyn eigentlyk
wel voor Paarde ingerigt, doch zy kunnen ook
by

by ander Vee gebruykt worden. Het hoorn Vee geeft men van de inwendige middelen even zo veel als een Paard. Een Schaap heeft genoeg aan een derde gedeelte. By de uiterlyke middelen heeft men geen onderscheid in de werking in het oog gehouden. Het meeste komt daar by wel op het meer of minder gedeelte daar van aan.

A A N H A N G Z E L.

Vragen, die by de beschryving en onderzoeking der Ziektens van Paarden en het hoorn Vee tot een rigtsnoer dienen kunnen.

1) Wanneer heeft men de Ziekte aan eene plaats in de stal of in het veld ontdekt?

2) Hoe veel Creatuuren zyn aan een en dezelfde plaats aangevallen, en hoe veel zyn, naar oogenschyn, nog gezond?

3) Wanneer is een Beest ziek geworden?

4) Zyn er reets eenige gestorven en hoe veel?

5) Hoe lang was het gestorven Creatuur ziek, en heeft een stuk de Ziekte doorgegaan?

6) Is er een oorzaak of aanleiding tot de Ziekte bekend?

In opzigt op de gesteldheid der Ziekte.

7) Hoe schielyk heeft het Vee na de eerste tekene van de Ziekte opgehouden met Eeten? en wat waren de eerste tekenen die men waarnam?

8) Wil het Vee gaarn drinken of niet?

In de algemeene Veeziekte bekomt het Vee in den beginnen gaarn een tegenzin voor het water, doch op het einde heeft het dikwyls lust om te drinken.

9) Heeft het geduurende de Ziekte koude, of hitte, of natuurlyke warmte?

De algemeene Veeziekte begint gelyk de ontsteeking in de Long en verscheide andere Veeziektens, met schuyvering en koude, waar op hitte volgt.

10) Heeft het in den beginne en voortgang van de Ziekte druypende of drooge Oogen?

Druypende Oogen zyn in den voortgang der Veeziekte een kenteken van dezelve. In het begin zyn zy droog en flauw, zelde wild en heet.

11) Is het zieke Vee in het begin van de Ziekte onrustig of stil?

12) Is de Tong droog en heet of slymagtig?

13) Vloeid slym uit de Neus of de Snuyt, en hoe was die gesteld? Was hy klaar en dun, of taay week en geel?

Een dunne, klare en in de gevolgen wat taaijer, witagtige slym uit de Neus, is een bestendig toeval der algemeene Veeziekte.

14) Heeft het Vee in den beginne of voortgang der Ziekte veel, weinig of in zyn geheel geen hoest?

By de Veeziekte hoesten de zieke Beeste aansonds by het begin, en zelden in het vervolg der Ziekte.

15) Was den adem spoedig of langzaam, sterk of zwak in het begin of in het vervolg der Ziekte?

16) Was den adem door de Neus tegen natuurlyk heet of niet?

17) Hadden de Zieken in het begin of den voortgang van de Ziekte verstopping of doorloop?

By de Veeziekten hebben Zieken by het begin verstopping, daar na het zy laat of vroeg, doorloop.

18) Gaat het veel Pis af of weinig, was het natuurlyk, of had iets anders opmerkenswaardig daar by plaats?

By de Veeziekten piften de Zieken flegts weinig.

19) Was den Buyk geduurende de Ziekte tegen natuurlyk uitgespannen of niet?

20) Gaf het zieke Vee door fteunen of onrustigheid tekenen van pyn? Gaf het tekenen van pyn wanneer men het over het Kruys of op de Lende drukte, het welk by de Veeziekte zeer gewoonlyk is?

21) Geeft het tekenen van zwakheid in de agterfte deelen, wanneer zy dezelve onder den Buyk trekken, of altyd beweegen?

Even gelyk een teken van de Veeziekte.

22) Heeft het Creatuur geduurende de Ziekte uitflag of builen uiterlyk aan het lichaam bekoomen, braaken dezelve open en gaven zy materie?

23) Hoedanig was het afgetapte bloed gefeld toen het koud wierd? Was het geheel geronne of niet? Was het met een geelagtige of groenagtige huyd bedekt? Heeft het eene natuurlyke roode kouleur, of was het tegen natuurlyk zward? Had het veel of weinig water?

Laatste omftandigheid bevind zig by de Veeziekte, wanneer men aan den tweeden of derden dag, na de eerfte ontdekking der Ziekte ader laat.

In opzigt van de gesteldheid der Dieren by de opening na den dood.

24) Hoe bevind men de Hersenen, de slymhuyd van de Neus, de Lugtpyp inwendig, de Long, de Lever, het Gedarmte, de Nieren en de Blaas? Waaren eenige van deze deelen natuurlyk rood of zward, hadden zy diergelyke Vlekken, Builen, of waaren zy op een andere manier beschadigd? Vind men in de Borstholte of in den Buyk, bloedwater, etter of andere vogtigheid in een tegen natuurlyke menigte?

25) Heeft men opgemerkt, dat Honden, Katten, of andere Creatuuren, die van het Vlees van het gestorve Vee gegeten hebben, daar van ziek geworden zyn?

26) Heeft men ergens een middel met nut in de Ziekte gebruykt?

B Y V O E G S E L.

MANIER OM DE VERNAGELING DER OSSEN TE GENEZEN, EN DE GROOTE NUTTIG- HEID IN HET GEBRUYK VAN ZUiker BY VERSCHEIDENE VOORVALLEN.

De Osfen te Veld gaande of in de Bosfchen grazende, zyn onderhevig om fpykers of stukjes hout in de Pooten te trappen, en dusdanig een ongemak doet hun hinken, en kreupel gaan. Men moet hun alzo de Pooten wasfen, en op het oogenblik 't geen hun gekwetst heeft daar uit halen, vervolgens doet men Oly op de Wond druypen, en omwoeld dezelve mer een Linnen doek. Na verloop van de 3de of 4de verbinding is het Dier geneezen, indien men het zelve niet doet werken in dien tufchen tyd. Zomwylen gaat ook een Os kreupel, zonder dat de oorzaak waarfchynlyk is. Als dan moet men dezelve de Pooten wasfchen, ter herkenninge aan welke het gebrek heerscht, en zoeken of men geen zwellung, geen roodheid, of opftrooping van het vel ontdekt. Men drukke met de vingers vry fterk op alle de deelen, en weldra zal men de gekwetste plaats ontdekken door de gevoeligheid welke het Dier doet blyken. Het zelve ontdekt hebbende moet men ze openen met een penne mes of Lancet, en den etter of het bloed daar uit laten loopen; vervolgens wascht men de Wond met pis en zout. Wanneer het zelve nu dus gezuiverd is, wascht men het zeer wel, en giet, door middel van een fchop of een gloeiend yzer, daarop eenig Bokken of Geite vet. Men herhaald deze verrig-

ting verscheide keeren; en legt vervolgens op de Wond fyn gestampte Zuiker, welke de geneezing volkoomen maakt.

De Heer *de Sutiére* verzekert, dat de Zuiker een onfeilbaren Balsam is, voor alle gebreeken der Dieren pooten; en weldra zelfs de aanmerkelykste Kwetzuren zuiverd en lidtekend. Ik heb een treffend voorbeeld daar van gezien, (zegt hy) ten tyde myns guarnisoens te Metz een allerschoonst Paard van de Cavallerie was zints drie maande ziek op 't stal, van wegen een ettergezwel welke het zelve gekreegen had aan de Poot ter rechter zyde. Deze Poot hadde wel een voet dikte, en was naby de verrotting. De Smit der stad had door insnydingen, Schroefsteen, Vitriool, en Zalven van allerlei soort, het zo verre gebragt, dat het Paard in eene deerniswaardigen staat geraakt waaren. Een Soldaat van het Regiment waar by ik diende, de Zoon van een Paarde Smit op een Dorp, bood zig aan om het te geneezen. Daar men niet zeer veel waagden in het zelve hem toe te vertrouwen, stemde de Kapitein hier in gewillig toe. Hy deed niet anders dan 2 of 3 maalen des daags, de Poot des Paards te besprengen, met wel zuivere warme Wyn, en by elke keer bestrooide hy het zelve met Zuiker, waar mede hy ook een bedekzel maakte op linnen, als een plaaster die hy om het zelve woelden. In den tyd van een maand of 5 weeken, wierd het Paard hersteld, en wel tot allergrootste verwondering van een ieder, ook de lieden van de Kunst. Sints dien tyd hebbe ik ook niets anders dan Zuiker gebezigt, by alle behandelingen die ik genoodzaakt waare te doen, en ik kan

kan verzekeren, dat ik er my altoos wel by gevonden hebbe." —

BEPROEFD MIDDEL WANNEER DE BEESTEN
NA HET KALVEN NIET KUNNEN
OPSTAAN.

De tekenen van deze Ziekte zyn, dat een Rundbeest een, twee, drie of vier dagen, zomtyds ook later na het Kalven, zo zwak in de Pooten worden dat het niet meer kan staan, maar moet gaan liggen zonder weder te kunnen opstaan. Het Beest is dikwyls na twee of drie dagen dood, en zomtyds blyft het eenige tyd leggen eeten en drinken, zonder te kunnen opstaan, in welk geval de Eigenaar genoodzaakt is het Beest te moeten dooden.

Deze kwaal, die op veele plaatzen niet kan geneezen worden, is door het volgende middel te herstellen,

Men neemt een vierde kan Genever, en een vierde kan Brandewyn, en doet die onder elkanderen; hier van maakt men een gedeelte, by voorbeeld een zesde part teffens, in een pannetje zo warm, dat men er de hand in kan houden, waar in een lapje word nat gemaakt, en daar meede het Beest van de Klaauwen af tot het Lyf toe gewasfen en gewreeven, drie, vier, ja al was het zes maal daags, hoe meerder hoe beter; doch men zal geen halve kan van ieder gebruykt hebben, of de Beesten zyn doorgaans in twee of drie dagen hersteld.

ONDERRICHTING TER OPKWEKINGE
DER KALVEREN.

Een zeker vernuftig Veehoeder kweekt zints eenige jaaren zyne Kalveren aan, op de volgende wyze, hy doet zo veel Lynzaad als er in een pints pannetje kan gedaan worden, op zes pinten water, het welk hy geduurende omtrent 10 minuten doet koken, dat is te zeggen tot zo lange dat het Lynzaad als een goede gelei maakt, of om beter te zeggen, tot dat alles als eene geheele taaije flym getrokken zy. Hy mengt vervolgens dit taaije flymerige in eene kleene hoeveelheid waters, in het welke hy alvorens eene zekere hoeveelheid van het beste Hooi heeft doen uitweeken; dit trekzel word bereid als de thee: 't is voldoende het Hooi in het water te werpen wanneer het kookt, de pot toe te stoppen en na verloop van eenige tyd het water af te gieten.

De vermenging gelyk wy voorens zeide geschiedende, word driemaal des daags de Kalveren toegediend. Deze dusdanige opgekweekte Kalveren, bevinden zig doorgaans in betere staat, dan dezulke zyner nabuuren, welken met melk gevoed worden, en bestendiglyk heeft hy ook opgemerkt dat de Kalveren op deze wyze opgekweekt, en welke nooit melk smaaken, niet zo zeer vermagerden dan die welken met melk gevoed waren, wanneer men dezelve voor 't eerst in 't Veld bragt.

Drie zakken Lynzaad hebben hem genoeg voedzel van dusdanig een aart verschaft, voor 55 Kalveren in den tyd van drie jaaren. Hy heeft een jongen, eeniglyk voorgeschikt tot de

de verzorging deezer Beesten en geeft hem 12 stuyvers daags.

HET ONGANS, OF DE LEVERZIEKTE BY DE
SCHAAPEN, OOK WEL GELLIG- OF GAL-
LIGHEID EN WATERZUGT GENOEMD.

Deze Ziekte kend men, wanneer het Schaap treurig word, minder graag is, met moeite herkaauwd, trager voort gaat, zyn Oogen min of meer geelagtig en flauw zyn, de Neus droger is, de Ruggraad, naar maten het Beest zwaar is, zig gemakkelyk voelen laat, de huyd onder de Wol niet zo rood, maar bleeker is, dan wanneer het gezond is, de keutels harder en minder groen zyn, en dit zyn de eerste kentekene en toevallen van het Ongans, wanneer deeze Ziekte verergerd nemen deze ongemakken sterker toe, en het Beest word oogenschynlyker zwaarder, doch het vlees word naar maten eigentlyk vermindert, de Oogleden worden als dan bol en bleek, de Oogen nog geelder, de Neus, die te vooren droog was word snottig, de Bek slymig de gang zeer traag, de Wol kan met minder tegenstand dan te vooren, uit de vagt worden getrokken.

By deze toevallen voegen zig hardlyvigheid, dorheid aan de huyd, en vermindering van Pissloozing, een schommeling in den Buyk en eene pynlykheid (doch niet by allen) wanneer men dezelve aldaar aanraakt — om kort te zyn, men zal duydelyk verneemen de eerste kentekenen van Waterzugt en gebrek van Gal in de eerste wegen.

In de Darmen, de Lever, de Galblaas en in

derzelver omtrek word men gemeenlyk eenige kleene platte Wormen gewaar, die de gedaante hebben van Zeebotten, en hoe fterker deze voorgeschreevene omftandigheden zig voordoen, hoe hoger de Ziekte gereezen is.

Men zoude als de naafte oorzaak waar uit deze Ziekte zyn begin heeft, kunnen zeggen te beftaan, in eene lymige verdikking en ophooping van het weigtige gedeelte des bloeds in de fynfte vaatjes van de Lever, gepaard met eene belemmerde affcheiding en gevolglyke verdikking van de Gal, en waar toe zeer veel gelegenheid geeft de laage vogtige weilanden de gefteeldheid van de lugt, en de manier waar op het Vee, hier te lande word behandeld.

De geneezing van dit ongemak zoude kunnen gefchieden met gemeen Keuken of Zeezout of ook met Zwavel.

Men geeft het zieke Vee driemaal in de week twee maalen daags telkens anderhalf loot, het welk toereikende is om aan het oogmerk te voldoen; fchoon deze gifte, na gelang der omftandigheid verkleint of vergroot moet worden, ook zoude men als een zeer goed verfterkend middel den Aluyn kunnen gebruiken, voornamentlyk wanneer de Schaapen na de geneezing door Zout of Zwavel flap en fukkelende bleven. Elke gift, welke om de tweeden of derden dag, twee of driemaal naar eifch der omftandigheden herhaald word, was bepaalt van een vierden tot drie vierde loods. Zelden heeft men tot de geneezing van een Schaap veertien loot behoeven te gebruyken. Om de Ingewanden te verfterken, en de fpyfvertering te bevorderen zal dit, of foortgelyk voorfchrift best gefchikt zyn.

Neemt

Neemt van den Eikenbast; gedroogd en tot Poeder gestamt, anderhalf Loot.

Gedroogde en gestamte Geneverbëzien twee Loot.

Alfemtoppen, en Wynruit, van elk een Loot.

Alles, onder een gemengd zynde, word onder het voeder, met of zonder Zwavel, Zout en Aluyn, aan twee koppels Schaapen gegeven.

Vorderen de omstandigheden eene meer verwarmende en zweetdryvende geneeswyze, dan bediend men zig van het volgende of diergelyk voorschrift.

Neemt Toppen van Alfem en duyzend Guldenkruyd, van de eerste eene halve en van de tweede eene hand vol.

Gestooten Coriander- Lavas- of ander verwarmend zaad, van elk een half loot.

Gestamte witte Peper, een loot.

Spies glas, tot Poeder gewreeven een half loot.

Men handeld hier mede gelyk met het voorgaande, en vermindert of tempert het zelve traps gewyze met het gewoone voedzel, tot dat het Schaap van alle overblyfzelen der Ziekte ontheft is.

Ook zoude men nog als een middel tot voorkoming van het ongans onder de Schaapen kunnen gebruyken.

Neemt Gemeen Keukenzout veertig pond.

Salpeter een pond.

Gestamte Geneverbeziën.

Gedroogde Vlierbeziën.

Gentiaanwortel van elk een half pond.

Everswortel.

Spies glas van ieder een vierde pond.
Dit alles wel onder elkanderen gemengd zyn-
de zo word daar van telkens een gedeelte op
zig zelve of onder het voeder, de Schaapen
ingegeeven.

Wie begeerig is om aangaande deze Ziekte
meerder te weete, die leezende de doorwrog-
te Verhandeling van den Heer J. Veirac in het
tweede Deel eerste Stuk van de Verhandelingen
uitgegeeven door de Maatschappy ter bevoor-
ding van den Landbouw, alwaar men al het gee-
ne wat ten aanzien van deze Ziekte te zeggen
vald, op eene duydelyke en klaare wyze be-
schreeven vind.

EENVOUWDIG MIDDEL OM DE WOL DER SCHAAPEN TE VERBETEREN-

Smeer, onmiddelyk na dat de Schaapen ge-
schooren zyn, de huyd met Oly of Boter en
Zwavel, en wascht dien vervolgens twee dagen
daar na met water en zout af, en de Wol van
het volgende saisoen zal niet alleen fyner en zag-
ter maar ook overvloediger wezen: ook kan
men staat maken, dat de Schaapen, geduuren-
de dat jaar aan geen schurft of ongedierte zul-
len onderhevig zyn.

R E G I S T E R.

Aanwyzing, om den ouderdom van een Paard te kennen.	Pag.	1
1) De heete Koors der Paarden.		5
2) Van den Droes.		8
3) Van de Longzugt, of de Koors met ontfteeking der Long.		12
4) Van het Kliergezwel, het Keelgezwel, en de ontfteeking in den Hals.		13
5) Van de Engborftigheid.		14
6) Van den Hoest.		15
7) Van de verftopping en de Buykpyn, of van de Kolyk.		16
8) Van de Buykpyn door Wormen.		17
9) Van de verftopping van het Water, of wanneer het Paard niet ftallen kan.		18
10) Van de zuivere of klaare Pis.		19
11) Van den Doorloop, en derzelver verfchillende Soorte.		20
12) Van de Worm of Paarde Pokken.		22
13) Van het Schurft, de Mock, Rasp enz.		24
14) Van de Koller.		25
15) Van de Snot.		27
16) Van de Verftyving.		31
17) Van de Klem of Hartziekte.		33
18) Van Builen en Gezwellen.		36
19) Van de Brand en Mockbuilen.		38
20) Van de Vyver.		40
21) Van de Borftbuilen, Buykworm genoemd.		42
22) Van de Voetzwam en de Schythakken.		43
23) Van de Zadelbreuk en het drukken van de Schoft.		43
24) Van verrekking aan het onderfte Lit der Voet, het Kruys of de andere Leden.		44
25) Van de Vloed en Zenuw Gallen.		46
26) Van het Overbeen en Beenfpat.		47
27) Van het Bloedfpat.		47
		28)

R E G I S T E R.

28)	Van het Waterspat.	Pag. 48
29)	Van de Steen Gallen.	48
30)	Van de Zweeren aan de Voet door ingetreedee Nagels.	49
31)	Van de Hoornkloof.	50
32)	Van de Zweeren aan de Kroon.	50
33)	Van vuyle Straalen.	51
34)	Van de Hitte en ontsteeking der Oogen.	52
35)	Van de donkere Oogen of wanneer Vlekken op de Oogen zyn.	53

ZIEKTENS VAN HET HOORNVEE.

1)	De algemeene Veeziekte.	53
2)	De Longziekte.	67
3)	Den brand aan de Tong.	69
4)	De Hoest.	70
5)	Bloedwatering.	70
6)	Beroerte en Verlamming der Agterdeelen.	71
7)	Lendebloet.	72
8)	Trommelzugt.	73
9)	Zweeren aan en om de Snuyt.	74
10)	Losse Tandén.	75
11)	Klaauwziekten.	75
12)	Builen en heete Gezwellen.	76
13)	Schurft, Uitslag en Gezwellen aan het Uyer en andere deelen.	76
14)	Gezwellen en Knooten aan het Uyer.	77

ZIEKTENS DER SCHAAPEN.

1)	Schaappokken.	78
2)	Van het draaijen der Schaapen.	80
3)	Woudziekte.	81
4)	Doorloop.	83
5)	De Loop.	83
6)	Ontsteeking der Slymhuyd.	84
		7)

R E G I S T E R.

7)	Geel of Waterzugt.	.	.	Pag. 84
8)	Schurft.	.	.	85
9)	Luyzen.	.	.	85

ZIEKTENS DER VARKENS.

1)	Agterbrand.	.	.	86
2)	Vinnen,	.	.	86
3)	Longzugt.	.	.	87
	Van het Aderlaten.	.	.	87
	Van het Klysteeren.	.	.	87
Aanwyzing van de algemeenste Geneesmiddelen voor het Vee, dewelke men alyd met nut kan by de hand hebben.				91

A A N H A N G S E L.

Van de onderzoeking der Ziektens.	.		97

B Y V O E G S E L.

Van het vernagelen der Ofsen.	.		101
Wanneer de Beesten na het Kalven niet kunnen opstaan.	.	.	103
Om de Kalveren wel op te kweeken.	.	.	104
Het Ongans der Schaapen.	.	.	105
Middel om de Wol der Schaapen te verbeteren.	.	.	107